

Культурно-політичний місячник
для українців у Чеській Республіці
Kulturně-politický měsíčník pro Ukrajince v České republice

№ 1/2021, рік XXIX
č. 1/2021, ročník XXIX
www.ukrajinci.cz

пороги

Крим – це
Україна
Krym je
Ukrajina

ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО «ПТАШЕНЯТИ»...

*Чи є у книги та слава, щоб
з неї робити потенційно
вибухонебезпечне кіно?..*

А також у номері:

Допомога Чехії Україні у боротьбі з коронавірусом, книга Сенцова вийшла чеською, популярне ім'я Софія, опитування українців Чехії, презентація фільмів із міжвоєнної Підкарпатської Русі, відновлення меморіалу воїнів УНР у Брні, згадаймо Спиридона Черкасенка, листи підтримки бранцям Кремля, зум-конференція між ЧР та Дніпром, дещо про перепис населення 2021, Іван Іванець – художник, який навчався у Празі, повернення мови у побут, угорсько-українські переговори у Києві, переслідування опозиції у Росії та Білорусі, концтабір у Донецьку, поїдуть потяги й полетять літаки, посилення знань чеської серед іноземців, фільми про борщ, слов'ян, жінок Станіславова та ін.

Чехія знову вислала медзасоби в Україну

Чеська Республіка продовжує допомагати Україні боротись з пандемією Covid-19, повідомляє 12 січня посольство ЧР в Україні. В рамках програми «Медевак» Чехія надала фінансову підтримку в розмірі 6,5 млн грн організації ADRA Ukraine як частину проекту «Вдосконалення системи охорони здоров'я та запобігання поширенню Covid-19 у закладах охорони здоров'я України». 30 медичних установ у 10 областях отримали допомогу у вигляді засобів індивідуального захисту – маски, захисні щитки для обличчя, костюми, рукавички та респіратори. Наступна поставка – кисневі концентратори, кисневі маски, пульсоксиметри, інфузійні помпи, антисептики та інші захисні матеріали

очікується вже наприкінці січня. Раніше, 18 грудня посол Чехії в Україні Радек Матула передав гуманітарну допомогу на суму близько 200 000 євро – 10 тисяч респіраторів, 99 тисяч масок, 5 тисяч комплектів захисного одягу, 10 000 бахіл та 1 000 медичних щитків. Транспортування медичного матеріалу до України здійснювала Пожежно-рятувальна служба Чеської Республіки. В квітні 2020 року чеський уряд виділив кошти на екстрену гуманітарну допомогу Україні на суму приблизно 900 000 євро. Завдяки цьому волонтерська організація «Ініціатива Е+» поставила медичний матеріал на схід України на суму майже 115 000 євро. Водночас Чеська Республіка співпрацює з іншими партнерами Вишеградської групи

Передача чеської допомоги у боротьбі з пандемією українській стороні.

в рамках програми V4 East Solidarity Programme for Eastern Partnership Countries, завдяки якій цього року в Україні було реалізовано проєктів на суму 125 000 євро.

Вл. інф.

Книга Сенцова вийшла чеською мовою

Книга українського режисера за Криму Олега Сенцова «Хроніка одного голодування» побачила світ наприкінці 2020 року у чеському перекладі Лібора Дворжака у видавництві N media. Олег Сенцов виступав проти окупації Криму, але Росія – держава-окупант – безкомпромісно та жорстоко арештовує або ліквідує всіх опонентів та інакодумців на півострові. Зокрема, Олега Сенцова заслало на 20 років ув'язнення. У таборі він писав щоденник, який йому вдалося пронести «на волю» – наглядачам стверджував, що пише новий сценарій, однак важкий почерк неможливо було розібрати. У 2018 році, у Лабитнангі в Якутії, він тривалий час голодував, вимагаючи свободи для політичних в'язнів. Він описує як власний стан, боротьбу із песимізмом, так і путінський режим, який називає «крокодилячим». Опи-

сує умови ув'язнення, методи роботи наглядачів у сучасних сибірських таборах, у в'язничній лікарні, бачить зламані душі співкамерників та різних кримінальників. Також тут є спогади про дитинство в Криму, про асоціації з Україною, про лютневий Майдан 2014 року – але без особливої патетики на цю тему. Сенцов бачить, наскільки впливовою є російська державна пропагандистська машина, як вона використовує тему машинного чемпіонату з футболу в Росії, який відбувався під час його ув'язнення. «Олег Сенцов створив у цій книзі свій вірний автопортрет, наповнив принцип «чесність із собою» Володимира Винниченка. Читати цю книгу сумно і невесело – мабуть, знайде вона не так багато читачів. Але книга загалом має оптимістичне враження. Тихий героїзм автора не був марним і досяг своєї

Обкладинка книги Олега Сенцова чеською мовою.

мети. Зі свого бою із путінською Росією вийшов переможцем», – констатує празький україніст Богдан Зілінський. Придбати цю 324-сторінкову книгу можна у книгарнях за рекомендованою ціною 359 крон чеських.

Вл. інф.

Софія – найпопулярніше ім'я серед маленьких українок у Чехії

Щороку як посол підписую сотні рішень про набуття громадянства України маленькими українцями, які народилися у Чехії. Минулого року таких нових громадян України ми у Посольстві зареєстрували 967, позаминулого – 899, а у 2020 році – 1086. З них 548 дівчаток і 538 хлопчиків. Серед дівчаток найпопулярнішим іменем було Софія – громадяночок з таким іменем ми зареєстрували аж 52. Крім того, популярністю користувалися імена Емілія (35), Анна (22), Вікторія (21), Марія (19), Ніколь (18),

Ева (10), Соломія (8), Ванесса (7). Серед хлопчиків переважало ім'я Даніель – аж 42, а також Іван (17), Василь (10), Домінік (10), Теодор (4). Були й більш екзотичні імена, наприклад Офелія або Бенжамін. Усім новоспеченим громадянкам і громадянам бажаю міцного здоров'я і щасливої долі. Вірю, що в якому б куточку планети ці маленькі українці не жили, коли виростуть, вони пам'ятатимуть, де їхнє коріння, знатимуть рідну мову і пишатимуться, що є громадянами України.

Евген Перебийніс

Ілюстративне фото.

Презентували фільми про міжвоєнну «землю без імені»

Чехословацькі фільми про міжвоєнну Підкарпатську Русь стали темою розповіді онлайн у кінотеатрі «Понрепо». 25 січня увечері модератор, архівіст Національного фільмового архіву ЧР Лубош Марек представив кілька уривків із фільмів, як художніх, так документальних. У збірках архіву знаходиться цілий ряд стрічок, які документують загадкову для чехів Підкарпатську Русь, яка притягувала туристів одразу після приєднання до ЧСР у 1919 році. Лубош Марек показав кілька фрагментів, зокрема, із найвідомішого фільму Владіслава Янчури «Марійка – невірниця», який знімався у Колочаві у 1934 році за сценарієм Івана Олбрахта та Карла Нового. Це кіно цікаве тим, що воно етнографічне – у ньому грають як актори, так і безпосередньо жителі Колочави, які розмовляють своїми мовами. Любовний трикутник на тлі важкого життя у віддаленому гірському селі – колорит картини дуже цікавий з погляду сьогодення. Але у свій час вона, на жаль, не зазнала успіху – мабуть, тому, що глядачі мало що розуміли. Далі модератор розповів про драму

«Гордубали» 1937 року режисера Мартіна Фріча за книгою Карла Чапека. Це один із кращих чехословацьких фільмів того періоду, знятий за справжніми подіями. Його дія відбувається неподалік села Крива Хустщині, хоча за фактом вона відбулася у Барбові на Мукачівщині. Але чи знімалася стрічка у Карпатських горах – достеменно не відомо. Детективна тема довгих важких закордонних заробітків, відлучення від родини і зради переплітається із сьогоденням. У документальній частині із загалом 20 тематичних стрічок було обрано два – «Ужгород та його околиці» 1922 року невідомого автора. Це «німа кінохроніка», яка зображає вулиці міста, його жителів, робітників-лісорубів, народну кухню для бідних, вірників різних церков, військовий парад, святкування заснування республіки, найвідоміші будинки, церкви, синагогу, замок, млин тощо. «Пісня про Підкарпатську Русь» була знята у 1937 році Їржі Вайсом та Вацлавом Ганушем. Її тема – важке життя жителів багатонаціонального краю. Стрічка доволі експресивна, соціальні проблеми у поетичній формі тут зображують

Кадр із фільму «Марійка Невірниця».

К. М. Валло та Й. Шімрал – ліси, гори, струмки й річки, дерев'яні хати, важка небезпечна ручна робота лісорубів та бокорашів, бідні й багаті, євреї та християни, всюдисущі діти, могили воїнів, які закликають «бережіть мир» – все це «на межі світів у тій сумній землі званій Підкарпатська Русь». Переглянути програму й подискутувати з автором можна у записі на каналі Національного фільмового архіву у ютубі.

пор

Анкетування серед українців Чехії

Студентка третього курсу спеціальностей історія та східноєвропейські дослідження (українська) на філософському факультеті Карлового університету у Празі Клара Травнічкова, з метою написання бакалаврської роботи, звертається до українців, котрі у період 1990-2004 роки приїхали в Чехію і залишилися тут на постійній основі – зокрема про те, як вони сприймають чеську та українську культури, певні історичні події, з чим вони ототожнюються і що є їм ближче. Вона шукає осіб, котрі народилися в Україні і переїхали до Чехії, котрі проживають у Празі чи в Середньочеському краї, людей, котрі приїхали до Чехії біля 20 років тому і просять їх заповнити невелику анкету чеською та українською мовами. Щоб краще опрацювати та оцінити дані, студентка просить заповнити деякі демографічні показники (вік, освіту, місто проживання тощо), але ані ім'я, ані контакти заповнювати не потрібно – анкета є анонімною. Дані використовуватимуться тільки як орієнтовна інформація для бакалавр-

ської роботи. Заповнювати анкету можна чеською, українською, російською або англійською мовами. Заповнення анкети займе приблизно 15-30 хвилин. «Хотіла би ще коротко пояснити, що це власне є історична пам'ять, якою я хочу займатися. Історія це не є щось точно дане і об'єктивне, є то швидше погляд нашого сьогодення на минуле, – зазначає студентка. – А кожен, відповідно до того, що сам знає і що для нього є важливе, на минуле дивиться по іншому. Якби ви запитали своїх батьків, як наприклад проходило їхнє весілля, без сумніву їхні розповіді не були б однакові. Так же само чеська книга про середньовіччя буде трішки іншою ніж українська, не зважаючи на те, що вони описують однакові події». Студентці цікавий погляд тих, хто народився в Україні, але вже більше ніж 15 років живе у Чехії, на історію обох країн, Європи, світу, цікавиться, що такі люди перейняли з обох цих

Перша сторінка онлайн-анкети Клари Травнічкової.

культур і якою є історична пам'ять таких людей. «З погляду антропології ви не є ані чистокровним українцем, ані чистокровним чехом, але живете в так званому «транснаціональному моменті», зазначає вона. З'ясувати більше та заповнити анкету можна за посиланням: <https://www.myauckrajina.cz/index.php/node/1093>.

Вл. інф.

Відновлено український меморіал у Брні

На центральному кладовищі Брна наприкінці грудня 2020 року завершено масштабне відновлення унікального Меморіалу українцям – учасникам Першої світової війни у складі армій різних країн, а також воякам Української Галицької Армії. Всього у Меморіалі було поховано 154 українці. За невеликими винятками, усі вони походять з Галичини, найбільше – з районів Бучач, Дрогобич, Коломия, Перемишляни, Підгайці та Снятин. Невелика частина загинилих походила з районів на захід від нинішнього українсько-польського кордону... Троє – із Харківської губернії, напевно, полонені солдати російської армії, які зголосилися до української національності. Кілька могил в ареалі Меморіалу з'явилося вже у 30-х роках минулого століття і навіть після Другої світової війни. Точної інформації про автора головного пам'ятника цього меморіалу не вдалося віднайти, але є підстави вважати, що створив його відомий скульптор Михайло Бринський. На початку 2019 року сюди завітав посол України Євген Перебийніс, який був вражений красою пам'ятника і водночас його занедбаністю. Треба було його негайно відновлювати. На зустрічі із тоді

щойно обраною мером міста – пані Маркеттою Ваньковою – посол звернувся до неї з проханням допомогти у цьому. Реалізація проекту стала можливою завдяки ефективній співпраці Посольства, мерії м. Брно, організації Українська ініціатива в Південній Моравії та чеської реставраторки Марії Вамберської. На перший етап реконструкції виділило кошти позаминулого року Міністерство закордонних справ України. Йшлося про реставрацію центрального елементу Меморіалу – пам'ятника, підходу до нього, стіни, таблиць, написів тощо. Пам'ятник урочисто відкрили 13 жовтня позаминулого року з нагоди Дня захисника України. Прилегло до пам'ятника територію з кількома могилами відреставрувала мерія. Тривали переговори, тендери, дзвінки, побоювання, що коронавірусна пандемія може перешкодити завершити проект. Через понад рік після першого етапу завершено і другий. Навесні треба буде озеленити Меморіал, посадити траву, барвінок. І надалі доглядати за ним. «Переконаний, що цю місію візьмуть на себе як українська громада в Брні, так і наше консульство у цьому місті, – зазначив посол. – Я поклав кошик квітів до

Відновлений меморіал українським воїнам у Брні. Фото: прес-служба посольства України.

відновленого Меморіалу і вклонився пам'яті полеглих українців. Ми, українці, таки вчимося гідно шанувати нашу пам'ять, наше минуле. Бо, як відомо, ті народи, які цього не хочуть або не вміють робити, – не мають майбутнього».

Вл. інф.

Згадаймо Спиридона Черкасенка

Історія дружніх відносин між українцями та чехами виростає з глибини століть, сягає часів Чеського та Галицького королівств. Чехи – одна з небагатьох сусідніх націй, з якою українці ніколи не воювали. Невдалий поділ Чехословаччини на дві держави – Чехію та Словаччину – продемонстрував усьому світу, як два народи можуть мирно розійтися і підтримувати добросусідські відносини без взаємних претензій. Чехи пам'ятають, як українці прихистили їх під час імміграції XVIII-XIX століть. Чеські села досі існують в Одеській, Миколаївській, Херсонській областях України. Українці ніколи не забудуть про Український вільний університет, який за підтримки уряду Чехословаччини базувався у Празі з 1921 по 1945 рік. Під час окупації України більшовицькою Росією цей університет успішно виконував функцію українського наукового центру. Одним з видатних діячів, що формували український культурний простір Праги у 1920-1923 і 1929-1940 роках,

був Спиридон Феодосійович Черкасенко, уродженець міста Новий Буг Миколаївської області (колишня Куца Балка, названа на честь засновника – запорізького козака Якова Куцого). Наступного року виповнюється 145 років від дня народження письменника, драматурга, педагога С. Ф. Черкасенка (24.12.1876 – 08.02.1940), видатного випускника Новобузької учительської семінарії. І хоча в Новому Бузі нині існує вулиця імені Спиридона Черкасенка, на цьому вшанування земляка новобузьців починається та... закінчується. Новобузький педагогічний коледж (правонаступник учительської семінарії) досі не носить ім'я Спиридона Черкасенка. В місті немає ані пам'ятника Черкасенку, ані бодай кімнати-музею його імені. Хоча про діяльність батька та єдиного сина Черкасенків, загиблого в боях за Карпатську Україну, є інформація у відкритих джерелах. Спиридон Черкасенко помер в Празі, похований на Олшанському цвинтарі.

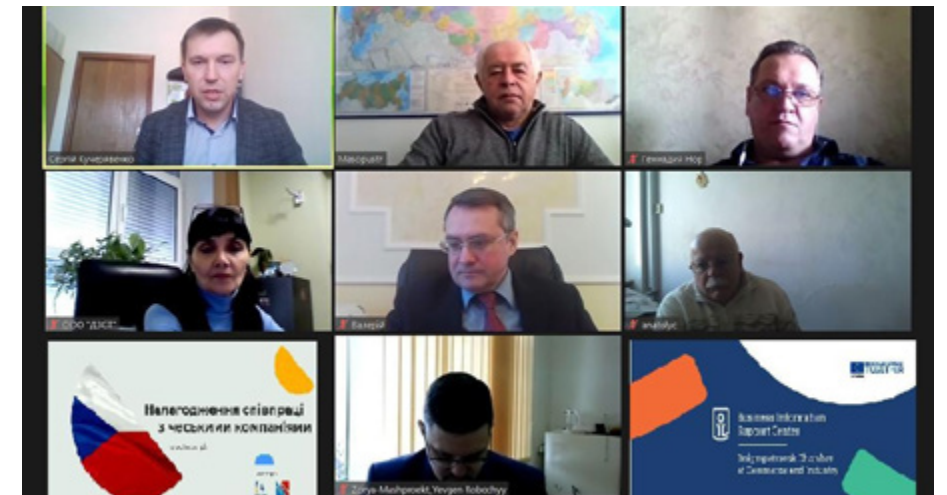
Ян Чарнецький

Могила Спиридона Черкасенка в Празі. Фото автора, 2018.

Економічна співпраця між Чехією та Дніпропетровщиною

20 січня відбулася перша у новому році зустріч українського та чеського бізнесу, організована Дніпропетровською торгово-промисловою палатою у форматі онлайн. Представники більше трьох десятків підприємств регіону навколо міста Дніпро, які працюють у галузях металургії, енергетики, харчової промисловості, сільського господарства і косметології, отримали змогу особисто поспілкуватися з обраною чеською компанією та обговорити потенціальні напрями спільної роботи. Крім того, підприємці області отримали від українського дипломата в ЧР Валерія Короми інформацію щодо можливостей посольства у підтримці бізнесу і відповіді на питання щодо нюансів економічної співпраці України з Чехією. Чеську сторону представила компанія «GORDIC s.r.o.», яка займається розробкою інформаційних систем для державних установ і сервісів, яка хоче запропонувати українцям систему управління бюджетними коштами в реальному часі, компанія «Škoda JS a.s.», яка проектує й виробляє обладнання для атомних електростанцій й обслуговує їх. Вона, зокрема, розраховує взяти участь у добудові Хмельницької

Чесько-українська економічна zoom-конференція.

АЕС і цікавиться співпрацю з українськими металургійними компаніями, «CzechInvest» – державне агентство, яке займається підтримкою бізнесу та інвесторів. Представники бізнесу Дніпропетровщини особливо цікавилися співпрацю із компанією «Škoda JS a.s.». На кінець лютого заплановано проведення ще одного подібного ве-

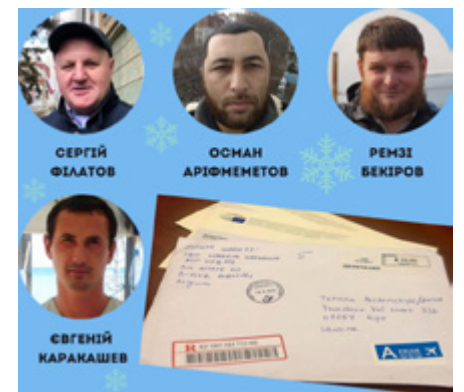
бінару, робочу групу якого складають представники Міністерства Промисловості і Торгівлі Чеської Республіки і обладміністрації Дніпропетровської області. Після завершення епідеміологічних заходів планується бізнес-місія до Чехії і візит восени на машинобудівну виставку у Брні.

Вл. інф.

Листи підтримки бранцям Кремля

З ініціативи чеської депутатки Європарламенту від Партії піратів Маркети Греґорової європарламентарі 10 грудня 2020 року направили листи підтримки чотирьом українським політв'язням з Криму – Ремзі Бекірову, Осману Аріфметову, Євгену Каракашеву і Сергію Філатову. Двоє з них знаходяться в ув'язненні на території Росії та ще двоє – в окупованому Криму. «Ми, депутати Європейського парламенту, уважно стежимо за порушеннями прав людини, які відбуваються в Криму. Дуже боляче спостерігати за тим, як безкарність представників правоохоронних органів за скоєні ними викрадення, арешти, напади на активістів породила атмосферу повного страху», – йдеться у листі. Європарламентарі додають, що їх врази історії Османа Аріфметова та Ремзі Бекірова, громадянських журналістів, які «безстрашно висвітлювали переслідування кримських мусульман, зокрема обшуки, арешти, суди, поки й самі не стали жертвами цих переслідувань». Крім того, адресанти листа додають, що були шоковані випадком євпаторійського анархіста Євгенія

Каракашева, якого «показово засудили за один ролик, переглянутий лише один раз». А також вони занепокоєні історією мешканця Джанкою, члена релігійної громади «Свідків Єгови» Сергія Філатова, якому «доведеться провести шість років у колонії загального режиму за організацію релігійних зустрічей». Євродепутати планують поширювати інформацію про ці переслідування: «Нашою метою є те, щоб якомога більше європейців з Праги, Брюсселя, Страсбурга, Женеви та багатьох інших міст Європи усвідомили, що за проблемою окупації Криму і порушень прав людини стоять реальні людські долі, і щоб сотні різних людей – від простих офісних працівників до міністрів – змогли висловити кримським політв'язням свою солідарність і занепокоєння їхньою долею». Ініціативу Маркети Греґорової підтримав ще один євродепутат з Чехії – Ондřej Коваржик (ANO), а також їхні колеги Андрюс Кубілюс з Литви, Рейнхард Бютікофер та Віола фон Крамон-Таубадель з Німеччини Німеччина, та ще 22 європарламентарі.

Політичним в'язням в Росії та окупованому Криму критично важлива підтримка міжнародної спільноти – закордонних політиків, активістів, звичайних небайдужих людей. За даними українських правозахисників, щонайменше 102 українці перебувають у ув'язненні на території РФ та окупованого Криму через політично мотивоване переслідування. Про ініціативу можна прочитати на сайті ZMINA. Центр прав людини.

Укрінформ

Детально про перепис населення 2021

Чому важливо чітко визначити свою національність, рідну мову та релігійну приналежність

ТЕКСТ: ПОРОГИ

Перепис населення, будинків та квартир відбудеться у першій половині 2021 року. Як і минулого разу, десять років тому, участь у переписі буде обов’язковою для всіх жителів Чехії, не лише громадян, а й іноземців, які мають дозвіл на проживання в країні тривалістю понад 3 місяці.

Однак будуть і відмінності, насамперед та, що перевага надаватиметься он-лайн-перепису. Ставитиметься удвічі менше питань. Як і минулого разу, відповіді на деякі питання будуть добровільними. Йдеться передусім про зазначення національності, релігійної приналежності та рідної мови. Однак результати цих відповідей впливатимуть у майбутньому на громадське життя країни – наприклад, створення комітетів у справах національних меншин, кількомовних таблиць, освітніх закладів тощо. Під час перепису можна буде зазначити приналежність до двох національностей. Перепис населення Чеської Республіки відбуватиметься від кінця березня до початку травня 2021 року. Це унікальна можливість раз на десять років з’ясувати важливу інформацію про те, як живе країна. Без такої інформації навряд чи можливо відповідально запланувати зміни громадського життя та довкілля. Це стосується і бажань, побоювань та специфічних потреб національних меншин.

Безпека перепису

Під час перепису населення 2021 року використовуватимуться найсучасніші технології та високі стандарти безпеки під час збору та обробки даних. Особисті дані обробляються лише в законному порядку та для легальних цілей. Вони не надаватимуться нікому

і їхнім адміністратором буде виключно Чеське статистичне управління. Будь-яка обробка даних ретельно документуватиметься, а персональні дані підлягають повній анонімності, стиранню та ліквідації. Будуть опубліковані лише загальні статистичні результати, на основі яких неможливо буде виявити інформацію про конкретних осіб.

Обрання національної приналежності

Хартія основних прав і свобод чітко вказує, що «кожен має право вільно вирішувати про свою національну приналежність».

Хоча йдеться про добровільну, тобто необов’язкову декларативну заяву, в своєму результаті вона відіграє важливу роль у житті меншин. Рівень представництва окремих національних меншин безпосередньо відображається на можливостях реалізації прав національних меншин у Чехії. Простіше кажучи – чим більше зареєстрованих представників національної меншини, тим більший вплив вони можуть мати на роботу муніципалітету, регіону та держави.

Під час перепису кожен зможе обрати дві національності. Це уможливлено для того, щоб людині не довелося складно обирати національність, якщо вона вважає, що має дві національності. Це стосується, зокрема, випадків, коли батьки людини належать до різних національностей, і вона емоційно є носієм обох національних свідомостей і культур.

Комітети у справах національних меншин

Усі представники національних меншин Чехії мають право брати активну участь у культурному, соціальному і економічному житті та державних

справах країни. З цією метою створюються Комітети у справах національних меншин. З роботою таких Комітетів пов’язана реалізація прав національних меншин, такі як навчання мовою меншини, наявність інформаційних таблиць в громадських місцях різними мовами тощо. Комітет може бути створений як на регіональному рівні, так і всередині населеного пункту. Достатньо, щоб в регіоні проживало щонайменше 5 відсотків громадян, які заявляють, що мають іншу національність, ніж чеську. У муніципалітетах ситуація аналогічна, але потрібно досягти 10-відсоткової частки. І саме перепис населення – єдиний спосіб, як отримати ці необхідні дані. Сфера дії Комітетів різноманітна, найчастіше орієнтована на, наприклад, організацію культурних, мовно-освітніх або спортивних подій. Різні Комітети можуть також співпрацювати між собою

та обмінюватися досвідом, наприклад, щодо проектної діяльності, щодо використання дотацій з програм розвитку національних меншин тощо.

Освіта

У місцях, де створений Комітет, можна реалізувати право на, наприклад, навчання мовою національної меншини. На основі простих параметрів, які визначають мінімальну кількість учнів та студентів, можна сформулювати клас, дитячий садок, а то й цілу школу, початкову або середню. У цих школах чи класах учні мають право складати загальну та профільну частини іспитів – чеською мовою або мовою національної меншини, за винятком іспиту з чеської мови та літератури, які вони складають чеською мовою. Про створення Комітету з питань національних меншин повинні подати письмові заяви громадські організації, які представляють інтереси національних меншин, в яких принаймні половина членів безпосередньо є представниками національних меншин. У школах з освітою мовою національної меншини видаються атестати, учнівські сертифікати, дипломи двома мовами, тобто чеською та мовою національної меншини.

Інтернет-перепис

Електронна форма перепису, окрім чеської, буде доступна сімома мовами – англійською, німецькою, польською, російською, українською, в’єтнамською й ромською. Мови легко буде перемикає в будь-якій частині заповнення формуляра. Заповнення буде простим, повчальним та значно швидшим порівняно з друкованою формою. Домогосподарству з чотирьох осіб заповнення займе близько 30 хвилин.

Перепис в інтернеті дозволить жителям Чехії не контактувати безпосередньо з уповноваженими переписними комісарами, дозволить легко заповнити формуляр, не виходячи з дому, можна буде заповнити і замість інших членів домогосподарства – якщо йдеться про старших членів сім’ї або родичів, які інакше хтось мав би відвідати, щоб допомогти із заповненням формуляра.

Перевагою онлайн-перепису також є те, що електронна форма відобразить лише питання, які вас стосуються. Автоматичне заповнення деяких даних зекономить час. Наприклад, якщо ви вирішите вказати свій ідентифікаційний номер («рідне число»), формуляр більше не запитуватиме номер вашого посвідчення особи, і відразу додасть, чоловік ви чи жінка.

Паперовий перепис

Розповсюдження паперових переписних формулярів відбудеться після

закінчення онлайн-перепису. Уповноважені – так звані переписні комісари – надаватимуть бланки всім домогосподарствам, де хтось не заповнив електронний формуляр. Серед їхніх завдань буде і подальший збір заповнених форм. Отримати або віддати паперову форму можна буде в контактних пунктах Перепису населення 2021 року. Їхня мережа рівномірно охопить всю територію Чеської Республіки, і від 17 квітня до 11 травня вони будуть відкриті у окремих відділеннях Чеської пошти та у всіх регіональних адміністраціях Чеського статистичного управління. Каталог контактних пунктів доступний на офіційному веб-сайті www.scitani.cz.

Чеська пошта під час перепису вже вдруге стала партнером Чеського статистичного управління. Заповнені паперові формуляри можна буде віддати за допомогою поштового відправлення. Передплачені конверти з наперед надрукованою адресою можна отримати в уповноважених переписних комісарів та в контактних пунктах перепису. Паперові формуляри друкуватимуться лише чеською мовою, але надрукований переклад формуляра сімома мовами, серед них і українською, зможе надати уповноважений з питань перепису населення або його можна буде отримати у контактному пункті. Ці переклади допоможуть заповнити оригінал чеською мовою. Переклади друкованої форми будуть також розміщені в інтернеті, їх можна буде завантажити за адресою scitani.cz/formular. Вже на етапі інтернет-перепису можна буде переглянути переклад конкретних питань.

Дотеперішня статистика про українців

Українська національна меншина у Чехії вважається однією із найбільш чисельних. Так, за даними минулого перепису населення, який відбувся у 2011 році, українцями себе назвало 53253 особи. Серед меншин більше було тільки словаків (понад 147 тисяч) та мораван (майже 522 тисячі). Українську мову тоді назвали рідною 48250 жителів Чехії, а 35707 осіб вказало, що мають українську національність і рідною мовою вважають українську. Тобто українці в Чехії не надто сильно асимілювалися. Приміром, мову більшості – чеську – назвали рідною лише 932 українці. Та аж 17438 чеських українців у 2011 році вважали рідною російську мову. Це було навіть більше, ніж серед росіян у Чехії. Українська громада у Празі є найбільшою у країні. За даними перепису населення десятилітньої давності, українцями у Празі себе (або своїх дітей) вважали 21316 осіб, що стано-

Вигляд електронного формуляра із запитаннями про національність та рідну мову.

вило 40 відсотків всіх чеських українців, а українську мову рідною назвав 17961 житель столиці, тобто 37 відсотків всіх україномовних жителів ЧР. Подібною, але дещо іншою категорією жителів Чехії є громадяни України, які проживають у ЧР. За статистичними даними МВС ЧР, станом на кінець грудня 2020 року у Чеській Республіці проживало 165 654 громадяни України, з них на основі дозволу на постійне проживання – 88478 осіб, а на основі дозволу на тимчасове проживання – 77176 осіб. Це – понад чверть усіх іноземців-жителів Чехії. Понад 43 відсотки громадян України, які проживають у Чехії, мешкають у Празі. У Празі діє біля двох десятків громадських організацій, які об’єднують українців, популяризують українську культуру чи розповідають у Чехії про Україну та теми, які її стосуються. У столиці створений Комітет у справах національних меншин, причому не лише на рівні міста, а й у деяких окремих районах. Активними також є українці Брна, Градця Кралового, Карлових Варів, Хомутова та інших міст. Подекуди громадська активність українців зосереджується навколо парафії греко-католицької церкви, як-от в Ліберці, Оломоуці чи у Чеських Будейовицях. Чим більше жителів Чехії визнає себе українцями, своєю рідною мовою визначить українську – тим більше громада матиме шансів на реалізацію своїх основних національних прав.

Його картини окупанти спалювали...

У Львові вийшла книга про художника Івана Іванця, який навчався у Празі

ТЕКСТ: Микола МУШИНКА

У 2019 році на кошти Фонду Родини Піцюрів з Канади вийшла друком монографія про майже забутого українського живописця та графіка Івана Іванця, якого Петро Гринчишин у вступному слові назвав «мистцем за покликанням, патріотом за суттю, справжнім героєм національно-визвольних змагань 1914-1921 років [...] і непересічно різноплановими талантами в сфері образотворчого мистецтва». Роман Яців тут же подав всебічну характеристику художника, перша спроба реабілітації якого в Україні відбулася 20 років тому невеличкою виставкою.

На цей раз Роман Яців у вступі на основі обмеженої кількості доступних даних подав біографію живописця. Оскільки ця публікація читачам поза Україною маловідома, спробуємо перекласти бодай основні етапи життя живописця. Іван Іванець народився 9 лютого 1893 року в с. Новосілки-Гостинні на Львівщині в сім'ї священика Йосифа Іванця та починаючої письменниці Михайлини Рошкевич (сестри нареченої І. Франка Ольги Рошкевич). Після закінчення Львівської академічної гімназії 1912 року він відвідував уроки малювання у приватній школі – так званій Вільній академії мистецтва у відомого педагога Станіслава Бажовського. Ідейно він, як і більшість української галицької молоді, був під значним впливом ідеології Дмитра Донцова. Одночасно Іван продовжував заочно вчитися у Львівській мистецько-промисловій школі. У тому часі з'явилися і його перші статті на мистецькі теми у львівській пресі. У 1914 році Іван Іванець був мобілізований до австро-угорської армії. На

фронті він вступив у Легіон Українських Січових Стрільців (УСС), де став співзасновником, пізніше – головою Пресової квартири УСС. За його проектами було виготовлено прапор, пізніше – герб (тризуб), а частково однострій УСС. У серпні 1917 року він потрапив до російського полону, в якому перебував до кінця Першої світової війни. І в таборах військовополонених на території Росії він не перестав займатися українським мистецтвом. Після повернення з полону він вступив до Української галицької армії, де і надалі віддався художній творчості. У листопадовому повстанні 1918 року був командиром Першого відділу кінноти. З того часу бої кіннотників стали центральною темою творчості художника-баталіста. В одному з боїв був загублений архів Пресової квартири, а в його складі, крім цінних військових документів, – понад 900 унікальних фотографій І. Іванця з боїв і культурно-просвітної діяльності УСС. Після поразки повстання майже ціле літо І. Іванець провів на Закарпатті, а в 1921 році потрапив до табору для інтернованих вояків Української Галицької Армії у Німецькому Яблонному, пізніше – Йозефові в західній Чехії. З того часу і до 1927 року його життя було пов'язане з Чехословаччиною. Тут він у 1926 році закінчив навчання образотворчому мистецтву в Українській студії пластичного мистецтва в Празі і майже одночасно – студії на юридичному факультеті у Празькому Карловому університеті, де здобув звання доктора прав. З двома вузівськими дипломами він 1927 року повернувся з Праги до рідного Львова, де розгорнув широку образотворчу діяльність, очоливши провідні малярські установи та орга-

Іван Іванець у стрілецькому однострої.

нізації. Його твори появлялися на виставках, а численні статті на мистецькі теми друкувалися в періодичній пресі. У 1941 році («за перших советів») його обрано заступником голови новозаснованої Співки образотворчих мистців, а в 1944 році (за німецької окупації) – іменовано директором Музею українського мистецтва. Наприкінці літа 1945 року, при спробі забрати свої картини з персональної виставки у Кракові, радянські органи («Смерш») його арештували і до 29 жовтня 1945 року утримували в тюрмі м. Ратибора. У листопаді того ж 1945 року заслали в м. Соликамськ на Уралі, де він після виснажливої роботи на одній із шахт 10 березня 1946 року помер на 53-ому році життя. Ім'я Івана Іванця в Радянському Союзі було засуджено на забуття, а майже всі його твори в державних галереях і музеях фізично знищені. Лише в одній котельні Львівської наукової бібліотеки 1952 році було спалено 15 олійних картин, 61 графічну роботу та 20 альбомів дрібної графіки Івана Іванця, разом 704 одиниці. Збереглися лише

його твори в приватних колекціях, переважно за межами України. І саме вони лягли в основу рецензованої монографії. Перший розділ монографії «Статті про Івана Іванця» (с. 66-113) охоплює статті п'ятьох авторів: Володимира Ласовського (дві статті), Володимира Поповича, Любомира Романа Кузьму, Софії Король та автора цієї рецензії. Половина статей була публікована ще за життя художника; друга – після його смерті. Усі автори підкреслюють високий рівень художньої спадщини маляра.¹ Розділ другий охоплює «Публікації Івана Іванця» (с. 115-307). Йдеться про 49 статей на різні художні або історичні теми, публіковані майже виключно у львівській пресі від 1914 по 1944 рік. Певною несподіванкою для сучасного читача є підрозділ «Львів у сиву давнину й тепер» (с. 212-240), задуманий як путівник по визначних місцях столиці Галичини. Своїм змістом і популярним стилем він привабить і сучасного читача. У підрозділі «Про мистців і мистецтво» (с. 241-307) опубліковано 31 статтю Івана Іванця про відомих і менш відомих художників та його рецензії на львівські художні виставки. Тут художник представив себе як тонкий знавець не лише українського, але й світового мистецтва. І тут переважає українське образотворче мистецтво, головним чином стрілецька тематика. Його роздуми про мистецтво не втратили актуальності і в наш час. У статті «Модерне малярство» з 1914 року (с. 243-245) І. Іванець подав влучні характеристики таких художніх напрямів, як імпресіонізм та неоімпресіонізм. Актуальним і сьогодні є думки І. Іванця з 1919 року про «псевдомодерних» художників: «Є артисти, яких змаганням є стати за будь-яку ціну оригінальними та в цей спосіб звернути на себе вагу. Вони знають, що Монета й інших артистів, котрих образи йдуть на вагу золота, колись зовсім непізнаних, думають, що те саме може повернутися в майбутньому з ними, і звідти беруть початок нові напрями, щороку, як гриби по дощі, показуються в салоні незалежних. [...] Творцями їх є не творці-артисти, що вирубують нове вікно погляду на природу, а нетворчі теоретики, які життя заступають теорією, а творчий темперамент форсуванням. [...] Отже, не після них судити нам модерну штуку, вони не є її висловом. Вони характеризують дуже добре теперішню хвилю.

¹ Упорядники у короткому вступі до цього розділу зауважили: «Ці матеріали дадуть змогу більш рельєфно побачити складне психоемоційне тло динаміки подій, які були пов'язані зі всією родиною Іванців. Найбільш промовистими є відомості, знайдені академіком НАН України Миколою Мушинкою, опосередковано через близьке коло людей матері та дружини І. Іванця вже після Другої світової війни» (с. 66).

Модерна штука дала вже достатні докази своєї життєвої сили і дає їх щоразу більше» (с. 245). Із чеських художників І. Іванець дав високу оцінку випускниці Української студії пластичного мистецтва Людмилі Янській (учениця класу Івана Кулеця), про яку написав: «Нам приємно запізнати з українським громадянством чеську артистку, що вийшла зі школи українського майстра і через три роки праці вже здобула собі добре ім'я. Високий рівень її праці свідчить не лише про її талант, але також про високий рівень і культуру української мистецької школи, закладеної й отриманої серед дуже тяжких відносин на еміграції» (с. 246). На невеличкій виставці чехословацької графіки у Львові 1931 року І. Іванця найбільше зацікавили плакати Алфонса Мухи, Зісера Кіселі, Ладіслава Бруннера, збірка екслібрисів, фотогравюр, листівок, туристичних реклам і проспектів. На більш репрезентативній львівській виставці чехословацької графіки 1935 року, присвяченій 55-літтю президента ЧСР Т. Г. Масарика, серед 300 творів членів асоціації Hollar, увагу І. Іванця привернули твори Макса Швабінського, Адольфа Алекса, Цірила Боуди, Алойса Моравця, Франтішка Кобліги, Т. Ф. Сімона, Коломана Сокола, Войтеха Седлачка, Карла Тондла та Яна Рамбоуска. Третій – завершальний – розділ монографії озаглавлений «Творча спадщина Івана Іванця» (с. 208-451). У ньому подано репродукції 103 кольорових творів, переважно олій на полотні, 87 чорно-білих графік та 49 зарисовок (здебільшого олівцем). 37 зарисовок були створені в екстремальних умовах тюрми («Тюремний альбом 1944-1945 років»). Ці зарисовки автор створив як джерело майбутніх творів. Альбом передав дружині при останній зустрічі, та висилка в уральський концентраційний табір і передчасна смерть від непосильної фізичної праці не дозволили йому реалізувати свій творчий задум. Перша монографія про життя і творчість визначного українського художника і громадського діяча Івана Іванця відповідає найвищим критеріям наукового видання. Авторам-упорядникам Романові та Андрієві Яцівим вдалося зібрати в архівах та бібліотеках України багатий матеріал, зокрема його спогади про участь у Першій світовій війні та про львівський період його діяльності (1927-1944). Однак ряд моментів його біографії і досі залишаються не висвітленими через брак публікованих джерел. Наприклад, майже зовсім невідомим є його перебування в Чехії (крім ув'язнення в та-

борах військовополонених і навчання у празьких вузах) та кількомісячне перебування після поразки Листопадового повстання 1918 року тощо. Ці теми чекають ще свого дослідника. Чимало додаткових даних про біографію Івана Іванця могли б дати матеріали про його арешти органами «Смершу» в Кракові 1945 року. Ці органи старанно зберігали протоколи допитів арештованого, які майже завжди починалися проханням слідчого «Розкажіть детально свою біографію!» Підсудний розказував, слідчий записував. Звичайно, на основі біографії задавав запитання, на які підсудний відповідав, а його відповіді теж записувалися. У кінці слідства, яке тривало кілька годин (а то й кілька днів), протоколи оформлялися в окремій «Справі» (рос. «Дело»), кожна сторінка якої була підписана підсудним. Якби знайшлася «Справа» І. Іванця (а вона, певно, існує в досі не розсекречених архівах Росії), це було би цінне поповнення монографії Романа та Андрія Яцівих. А поки що ми щиро дякуємо львівським авторам-упорядникам за їх першу монографію² про всебічно обдарованого українського художника – борця за самостійну українську державу, який на її вівтар поклав найцінніший дар – своє життя.

Картина «Бій під Крутами».

Обкладинка книги.

² Іван Іванець (1893-1946). Стрілецькі мемуари, творча спадщина. Авторі-упорядники: Роман та Андрій Яціви. Вступне слово: Петра Гринчишина. Науковий редактор Микола Литвин. Львів, 2019. 476 с. іл.

Українська мова стала обов'язковою у побуті

Мовному омбудсману Тарасу Кременю найчастіше скаржаться, що інтернет-видання та інтернет-крамниці в Україні не мають української версії. Секретаріат з 16 січня до 23 січня 2021 року отримав 195 скарг про порушення статті 30 закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Найбільша кількість – з Києва та Київської області (74), найменша – з півдня та сходу України. Львів'яни надіслали 17 звернень, одесити та харків'яни – по 12. «Більшість із них стосувалися відсутності української версії сайтів інтернет-видань та сайтів інтернет-магазинів (117), про порушення своїх прав у сфері обслуговування заявили 34 громадянина, щодо розміщення зовнішньої реклами недержавною мовою – 25, порушення мовного законодавства в галузі освіти – 4, використання посадовими особами органів державної влади та органів місцевого самоврядування недержавної мови під час виконання своїх обов'язків – 3», – розповів пан Кремень. Телефонем за консультаціями до Секретаріату звернулося близько 50 осіб. «Громадяни, серед іншого, просять роз'яснити, чи зобов'язані представники сфери обслуговування надавати інформацію про товари та послуги недержавною мовою на прохання споживача. Відповідно до Закону, на прохання клієнта, його персональне обслуговування може здійснюватися іншою мовою, окрім

державної, лише у випадку, якщо це прийнятно для обох сторін. Таким чином, ніхто не може зобов'язати фармацевта чи продавчиню обслуговувати клієнтів недержавною», – додав Тарас Кремень. В Україні з 16 січня 2021 року сфера обслуговування повністю перейшла на українську мову. Продавці у крамницях, касах, водії таксі, оператори, працівники банків, пошт та ін. зобов'язані розпочинати розмову із клієнтом українською мовою. В Україні запустили інформаційну кампанію щодо переходу сфери обслуговування на українську мову, у межах якої створили серію відеороликів з українськими зірками. Уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремень розповів, що споживачі, яких відмовилися обслуговувати українською мовою, можуть протягом шести місяців подати йому скаргу. Верховна Рада 25 квітня 2019 року ухвалила в другому читанні та в цілому законопроект «Про функціонування української мови як державної». Закон підтримали 278 нардепів. Президент України Петро Порошенко 15 травня підписав цей закон. 16 травня його опублікували в газеті «Голос України». Згідно з документом, єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова, її статус як єдиної державної мови зумовлений державотворчим самовизначенням української нації. Цей закон також регулює функціонування і застосування української мови як

державної у сферах суспільного життя по всій території України. Проти нововведень різко виступають переважно проросійські політики та деякі діячі. Так, викладачка київського вузу Євгенія Більченко назвала закон «фашистським», а Україну у зв'язку з цим – «американською колонією». Проти закону виступає партія «ОПЗЖ», куди входять колишні «регіонали», а також деякі політики президентської партії «Слуга народу», зокрема Макс Бужанський чи Олександр Дубінський. Істеріку закон викликав у окремих російських політиків та депутатів нелегітимної «Госдуми».

Детектор медіа

Можливо, Путінові зле і він почав трансфер влади

У Росії фактично почався період трансферу влади «через все більш очевидні проблеми зі здоров'ям» у президента Володимира Путіна. Йому «помітно складніше фізично виконувати публічні функції» глави держави, йдеться в звіті української Служби зовнішньої розвідки. «Незалежно від конкретного варіанту («Путін – довільний президент», «Путін – лідер нації», «Путін – тандем», «спадкоємець Путіна» тощо), базовий сценарій на середньострокову перспективу передбачає збереження в Росії державної моделі «путінізму» з Путіним або без нього», – зазначає розвідка. На думку СЗР, стратегічна мета Росії щодо України – утримання країни в орбіті геополітичного впливу РФ. Де-факто, йдеться в звіті, мета – від-

творення «СРСР 2.0», не дати Україні зблизитися із Заходом шляхом євроінтеграції або інтеграції в НАТО. 15 січня 2020-го Путін запропонував змінити конституцію РФ. Одна з ідей – закріпити в Конституції статус Держради, яку міг би очолити сам Путін. На тлі цієї пропозиції уряд Росії пішов у відставку. Пізніше, в березні того ж року, Держдума підтримала внесення до Конституції поправки про обнулення президентських термінів Путіна. Це означає, що він може балотуватися ще кілька разів та правити ще 15 років. Однак 23-24 січня цього року всією Росією пройшла хвиля протипутінських протестів – як у зв'язку із арештом опозиціонера Олексія Навального, так і у зв'язку з виходом його викривального фільму про корупцію у Кремлі

й неймовірні статки, які приписують російському лідеру, на чорноморському узбережжі. Після отруєння «новічком» влітку минулого року Навальний лікувався у Німеччині, але повернувся до Москви й одразу був заарештований. Як стверджують незалежні розслідування, за спробою його вбивства стоїть російська спецслужба ФСБ. Утім, незважаючи на лібералізм Навального, він залишається російським шовіністом, називав окупований півострів Крим – «не бутербродом, щоб його повертати». Тож можлива зміна влади в Кремлі не обов'язково призведе до деокупації півострова і частини Донбасу.

Станіслав Стороженко

Сіярто та Кулеба не бачать сепаратизму на Закарпатті

Немає підстав говорити про сепаратизм українських угорців, заявили 27 січня глави МЗС України та Угорщини Дмитро Кулеба і Петер Сіярто на брифінгу після переговорів в Києві. «Також немає підстав вважати, що українська держава хоче завдати якоїсь шкоди українським угорцям Закарпаття», – заявив Кулеба. Глава МЗС України висловив впевненість, що єдиною перешкодою для розвитку україно-угорських відносин є емоції і підозри. Кулеба категорично засудив будь-які прояви неповаги до угорської громади України і назвав неприйнятною будь-яку антиукраїнську риторику, яка звучить в окремих колах в Угорщині.

Сіярто запевнив, що Угорщина підтримує суверенітет України, і звинувачення в сепаратизмі не мають ніякого сенсу. За його словами, Угорщина розглядає допомогу угорської громади Закарпаття як допомогу відносинам між Україною та Угорщиною. Сіярто звернувся до Кулеби з проханням почати загальну роботу в зв'язку із законом про освіту, що викликав напругу у відносинах, провести консультації у спеціальній робочій групі. Якщо ці консультації будуть успішними, вдасться виключити багато факторів невизначеності, заявив Сіярто. 25 жовтня 2020 року, під час місцевих виборів в Україні, в МЗС Угорщини закликали жителів Закарпаття проголосувати на місцевих виборах за Партію угорців України. В українсько-

Міністри Петер Сіярто та Дмитро Кулеба під час переговорів у Києві.

му МЗС цей випадок назвали «нахабним прямим втручанням у внутрішні справи країни». А в одній із новобраних рад після присяги співали угорський гімн. Згодом СБУ провела обшуки в будинку Василя Брензовича, лідера Товариства угорської культури Закарпаття та Партії угорців України, у благодійному фонді «Центр економічного розвитку Едмунда Егана» та Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці II. Під час слідчих дій правоохоронці виявили низку друкованих матеріалів, які популяризують так звану «Велику Угорщину». Після цього Сіярто записав відео

з критикою дій СБУ, в якому пригрозив обговорити питання майбутнього членства України в НАТО з представниками Альянсу. Будапешт вже кілька років всіляко блокує спільні засідання України та НАТО, однак його позиція не знаходить підтримки у інших членів альянсу. У понеділок, 7 грудня, міністр закордонних справ Угорщини порушив питання угорської меншини в Україні і на Раді з закордонних справ ЄС, однак і тут ці вимоги проігнорували, повідомляв кореспондент Радіо Свобода Рікард Джозвяк.

Денис Юдін

Сотні політв'язнів у Білорусі

Білоруський правозахисний центр «Весна» заявив про 220 політв'язнів в Білорусі, які засуджені за статтями про насильство щодо співробітника міліції (опір йому), стосовно посадової особи; про організацію та підготовку дій, що грубо порушують громадський порядок; про умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження особі при несенні службової діяльності. Моніторинг судових слухань показав, що суди виносять «непропорційно суворі» вирoki затриманим. Наприклад, відомий приклад жителя Мінська, якого омонівець з'валтував кийком – його засудили до п'яти років колонії. У центрі підкреслили, що вважають переслідування внесених до списку людей політично мотивованими

в зв'язку з реалізацією ними свободи мирних зібрань. Правозахисники вимагають негайно звільнити всіх політичних в'язнів з-під варти, припинити кримінальне переслідування і зупинити політичні репресії в країні. У Білорусі 9 серпня пройшли вибори президента, які з перших днів виборчої кампанії супроводжувалися масовими протестами проти Олександра Лукашенка, який одноосібно керує країною 26 останніх років. Після масових фальсифікацій на виборах по всій країні почалися протести і страйки – вони тривають вже більше п'яти місяців. Щотижня білоруси збираються на різноманітні протестні марші, мітинги, пікети, вимагаючи нових, чесних виборів і звільнення політв'язнів, але щоразу спецпризначенці жорстоко

розганяють зібрання і «пакують» демонстрантів сотнями. За даними лідерки опозиції Світлани Тіхановської, з початку протестів в Білорусі вбили вісім осіб. Силовики застосовували проти протестуючих сльозогінний газ, водомети, світлошумові гранати і гумові кулі, їх жорстоко били на вулицях і у відділках. 23 вересня диктатора Олександра Лукашенка привели до присяги в якості президента Білорусі на новий термін. Церемонія інавгурації пройшла таємно. Більшість країн не визнали Лукашенка переобраним президентом Білорусі. 5 листопада закінчився термін його повноважень.

НВ

Концтабір «Ізоляція» в Донецьку – фото та книга

Так виглядає таємний концтабір «Ізоляція» в окупованому Донецьку – загальний вигляд і пристрій для тортур «тапик». Фото зі сторінки С. Асеева

У вільному доступі з'явилися фотографії з донецького концтабору «Ізоляція», який розташований на території колишнього заводу ізоляційних матеріалів, зокрема фото пристроїв для тортур і журнал обліку відвідування викрадених людей. Про це повідомив колишній в'язень цього місця Станіслав Асеев. Блогер і письменник дав посилання на Telegram-канал «Донецький Тракторист», який був створений 12 грудня, але перші пости там з'явилися в ніч на 27 січня. «Схоже, ті, у кого з адміністрації (концтабору) ще збереглися мізки, нарешті зрозуміли, чим в найближчому майбутньому обернеться для них ця тема: міжнародним розшуком і судом із

нашого боку, і «обнуленням» у цьому випадку від «братів» із ФСБ. Так що вирішили заробити собі індульгенцію», – теоретизує Асеев.

На фото – загальна територія, інтер'єр камер ув'язнених, обнесений колючим дротом «прогулянковий дворик» на кілька квадратних метрів, «куди нас виводили вранці на 5-7 хвилин» – зазначає Асеев, коридори, тортурний стіл у підвалі зі скотчем, яким прив'язують жертву, а дротами «тапика» (телефон ТА-57) обмотують кінцівки/геніталії, обливають водою із пластикової пляшки, і пускають струм.

«Ізоляція» – в'язниця/катівня російських окупантів, терористів та місцевих колаборантів. Раніше там був завод, а з 2010-го до весни 2014 року там працював однойменний арт-фонд, лідери якого підтримували Україну і змушені були перебратися до Києва. Арт-фонд окупанти розграбували. Захоплення очолював експолітехнолог ПР Роман Лягін, який називав себе «головою ЦВК ДНР» і «главою мінпраці і соціалістики ДНР». З липня 2014-го територію зайняв «батальйон «Восток» на чолі із бойовиком «Монголом» і спецслужби РФ. Станом на 2014-й у тюрмі було понад 100 осіб, у 2019-му – 70. Через неї пройшло близько 3500 осіб, із них 1600 – цивільні. Автор каналу обіцяє і далі викладати фото, зокрема особисті дані з «журналу обліку відвідування затриманих ССО МДБ ДНР».

Асеев під псевдонімом Станіслав Васін вів блог у тимчасово окупованому Донецьку. Викрадений бойовиками 11 травня 2017-го як «шпигун», він утри-

мувався «на підвалі» і в «Ізоляції», яка влаштована за «сталінським зразком». Звільнений за обміном 29 грудня 2019-го. За його словами, спецслужби РФ «хвилями кидали на підвал», зокрема, і командирів бойовиків. У «ДНР» застосовують статті радянського кримінального кодексу 1960-х років. «Але якщо зрівнювати те, що там відбувається з людьми, то це класичний 1937-й рік», – зазначає Асеев. Наприкінці 2020 року він видав книгу про це місце під назвою «Світлий шлях. Історія одного концтабору», яка вийшла у «Видавництві Старого Лева» українською й російською мовами. «За тюремним парканом немає жодних законів, тут зовсім інше життя: у приниженні, страху й непевності, з ранами та слідами опіків на тілі, з болем від переламаних кісток і часто – від зламаного волі й свідомості. Тут головне завдання – вижити, коли жити вже не хочеться й від тебе майже нічого не залежить, зберегти здоровий глузд, коли вже близький до божевілля, залишитися людиною в нелюдських умовах, де віра, прощення, ненависть і навіть погляд між катом і жертвою набувають інших сенсів... Життя людей після звільнення з полону назавжди розділилося на «до» і «після», – зазначається в анотації до книги. Планується переклад видання на кілька світових мов, а МЗС цього ж року почне масштабну інформкампанію, щоб показати світу, що влаштувала Росія на Донбасі; зокрема, передасть книгу Асеева багатьом послам і міжнародним партнерам.

ліра

Закуплені у Чехії поїзди відправляють на ремонт

Філія «Українська залізнична швидкісна компанія» уклала угоду з ПрАТ «Київський електровагоноремонтний завод» «Укрзалізниця» щодо ремонту двох поїздів чеського виробництва на 291,5 млн гривень, йдеться у ProZorro. Закупівлю провели без відкритих торгів, оскільки ремонт проводитиметься спорідненим підприємством. До кінця 2021 року завод має виконати капітальний ремонт двох двоповерхових шестивагонних електропоїздів серії EJ 675 виробництва компанії Škoda Vagonka a. s. (Чехія), які Україна закупила 9 років тому до Євро-2012 за близько 40 мільйонів євро. Ці двосистемні шестивагонні потяги курсували між Дніпром, Донецьком і Харковом, від Дніпра до Сімферополя, а згодом, простоявши два роки на ремонті – між

Тернополем, Вінницею та Харковом. Але у 2019 році потяги остаточно зупинилися через ряд серйозних несправностей. Нині ж ремонт одного поїзда обійдеться у 145,76 млн гривень – велика частина виділена на закупівлю напівфабрикатів і комплектуючих виробів, проведення робіт і послуг від виробника – 72,9 млн гривень. Найдорожчими є комплект гальмівного обладнання ДАКО за 10,12 млн гривень і чотири моторні візки із колісними парами і тяговими двигунами по 6,37 млн гривень. «Київський електровагоноремонтний завод» отримає 51,44 млн гривень, решта витрат – послуги інших фірм та супутні витрати, такі як мито, доставка, страхування, брокерські послуги тощо. Гарантійний термін

Модифіковані для української колії чеські «Сіті Елефанти» використовуються для далекого сполучення.

на надані послуги складатиме рік, але не менше 250 тис. км пробігу. Раніше, у 2017-2018 роках, комплексним сервісним технічним обслуговуванням цих двох чеських електропоїздів займалася компанія Hyundai Corporation Co.Ltd (Корея).

цтг

Бідність в Україні: кожен другий

За підсумками першої половини 2020 року рівень бідності в Україні становив 51%. Таку оцінку Інституту демографії та соціальних досліджень ім. Птухи НАНУ озвучила директорка Інституту Елла Лібанова. «Це оцінка за останніми даними Держстату про доходи і споживання, за якими ми ведемо моніторинг. Зараз цей показник, ймовірно, вищий», – уточнила Лібанова. Показник рівня бідності, який розраховує ІДСД, заснований на «розрахунковому прожитковому мінімумі» – станом на середину 2020 року він становив 3845 грн. Водночас «офіційний» мінімум, яким оперує Мінсоцполітики, нижчий – 2027 грн. Лібанова зазначила, що в 2020 році бідність в Україні збільшилася, оскільки багато українців втратили доходи через карантин. Вона уточнила, що для бідних людей в Україні характерні такі особливості: відсутність вищої освіти (рівень бідності серед громадян із вищою освітою – 11%, серед громадян тільки з се-

редньою освітою – 29%); робота з неповним робочим днем або тижнем; зарплата, яка межує з мінімальною (з 1 січня 2021 – 6000 грн); багатодітні сім'ї. «Двоє працюючих батьків не можуть повністю забезпечити двох дітей – навіть за низькими українськими стандартами, – зазначила Лібанова. – Тобто народження другої дитини створює дуже серйозний ризик бідності. Майже всі члени багатодітних сімей в Україні бідують». У травні Мінсоцполітики спрогнозував зростання рівня бідності на 6,5% в 2020 році. У вересні 2020 року Інститут прогнозував, що до категорії бідних потрапить 45% населення України за підсумками 2020 року. За прогнозами Світового банку, через пандемію коронавірусу у світі ще 60 млн людей можуть опинитися в крайній бідності. На глобальному рівні це відкине прогрес на три роки. Раніше СБ прогнозував, що 49 млн людей опиняться в крайній бідності через пандемію,

але вплив коронавірусної кризи посилюється. У 2015 році в крайній бідності жили 734 млн осіб, або 10% світового населення. Крайня бідність – це дохід щонайбільше \$1,9 на день, за визначенням Світового банку.

Нагадаємо, одним із гасел, на якому до влади прийшов президент Володимир Зеленський і яке, як його передвиборча обіцянка, було розміщено на білбордах по всій країні, звучало так: «21 квітня 2019 року – кінець епохи бідності». Однак після його приходу до влади практично не були ні знижені тарифи, ані не зросли суттєво доходи громадян, а у Києві та інших містах весь час демонструє малий та середній бізнес – так звані ФОПи («фізичні особи-підприємці») проти податкового тиску. Також виросли ціни на повсякденні товари і впав курс гривні на 25 відсотків.

Юрій Тарасовський, Сергій Шевчук

Байден – Путіну: захищатимемо суверенітет України

26 січня новообраний президент США Джо Байден провів першу телефонну розмову з президентом Росії Володимиром Путіним. Про це повідомляє прес-служба Білого дому. Байден заявив, що США будуть твердо захищати суверенітет України. Президенти обговорили готовність обох країн продовжити новий договір про стратегічні наступальні озброєння (СНО) на п'ять років, домовившись, щоб їхні групи терміново працювали над завершенням оформлення угоди до 5 лютого. Обговорили також стратегічну ста-

більність контролю над озброєннями і актуальні проблеми безпеки. Байден також підняв питання відомостей про те, що Росія пропонувала нагороди за вбивства солдатів США в Афганістані, втручання у вибори в США в 2020 році й отруєння Олексія Навального. «Президент Байден ясно дав зрозуміти, що Сполучені Штати будуть діяти рішуче на захист своїх національних інтересів у відповідь на дії Росії, що завдають шкоди нам або нашим союзникам», – йдеться в повідомленні Білого дому. Кремль інтер-

претував розмову дещо по-іншому – що президенти обговорили договір СНО, іранську ядерну програму, «внутрішньоукраїнське врегулювання», можливості співпраці в боротьбі з пандемією коронавірусу. Договір про скорочення стратегічних наступальних озброєнь (СНО-III) між США і Росією набув чинності у лютому 2011 року. Завершення його дії – у лютому 2021 року. Після цього сторони повинні прийти до нової угоди або продовжити чинні домовленості.

Українформ

Грошова допомога заробітчанами-поверненням

Кабінет міністрів України пропонує надавати допомогу у розмірі до 150 тисяч грн для створення бізнесу заробітчанами, які повернулися додому і хочуть відкрити власну справу. Відповідний законопроект підтримали під час засідання уряду і планують подати на розгляд Верховної Ради. Очікується, що допомогу зможуть отримати 720 осіб, і з бюджету України планують виділити на такі потреби 108 млн грн. За словами прем'єр-міністра Дениса Шмигала, однією з головних умов надання коштів є те, що людина пови-

нна інвестувати й власні гроші. Сума повинна бути не менша, ніж та, що видала держава. «Ми розраховуємо, що така підтримка дасть стимули для людей залишатися в Україні, відкривати власний бізнес, інвестувати кошти у свою громаду та у нові робочі місця для українців», – зазначив глава уряду. Документ передбачає, що допомогу зможуть отримати трудові мігранти, які мають страховий стаж понад 10 років. Ті, у кого стаж менший, також зможуть розраховувати на кошти, але на поворотній основі.

Українці у Європі стали лідерами серед отримувачів дозволів на роботу. Близько 757 тисяч людей отримали посвідки на проживання. Майже чотири з п'яти дозволів їм були видані Польщею. Неофіційні дані свідчать про те, що на заробітки виїхав ледь не кожний десятий українець. Найбільшим попитом серед трудових мігрантів користуються Польща, Італія, Німеччина, Чехія та Іспанія.

факти

Чеську мову іноземці повинні будуть знати на рівні A2

Шість років тривали дискусії серед чеських чиновників про те, щоб посилити вимоги до знання чеської мови іноземцями, які прагнуть отримати право на постійне місце проживання в ЧР. Зрештою, міністр освіти Роберт Плаґа (від ANO) запропонував уряду проект постанови, яка б підвищила рівень необхідних знань на один ступінь – з A1 на A2. Відповідно, складнішим стане й іспит. «Якби це було швидко, то сказали б, що міністр освіти гримнув кулаком об стіл і вирішив одноосібно. Але коли це обговорюється на професійному рівні, то кажуть, що це довго. Та я радий, що нам вдалося це доопрацювати. Сподіваюся, це пройде», – каже міністр. Дванадцять років тому було прийнято рішення, що дозвіл на постійне проживання іноземцям видаватиметься, крім інших вимог, і на основі документа про знання чеської мови. Був запроваджений обов'язок складання сертифікованого іспиту у Національному Педагогічному Інституті Чеської Республіки або Інституті Мовної й Професійної Підготовки. «Це було не решето, яке «відсіювало» б заявників, а допомога у їхній інтеграції, у можливостях спілкування, у орієнтації у правах та обов'язках без перекладача», – додає міністр Плаґа. У зв'язку із посиленням мовних вимог та

підвищенням рівня іспитів покращився і доступ до мовних курсів. Вони організовуються інтеграційними центрами в кожному регіоні, а з минулого року їх фінансує держава. За словами Плаґи, багато залежатиме від їхньої якості. «На даний час в Чеській Республіці зареєстровано близько 600 тисяч іноземців, і, за оцінками, ще біля 200 тисяч незареєстрованих громадян ЄС», – пише міністр в обґрунтуванні до проекту урядової постанови, згідно з яким «кількість людей, які повинні будуть складати іспит з чеської мови, збільшиться». Велика кількість іноземців прибула до Чехії біля трьох років тому, серед інших країн, і з України. Тому в найближчі кілька років очікується зростання кількості претендентів на дозвіл постійного проживання в ЧР», – обґрунтовує проект Міністерство освіти, молоді та спорту. Наразі на іспиті достатньо скласти кілька простих речень або написати коротке повідомлення. Часто це було, наприклад, оголошення про пошук роботи під час іспитів. Та згодом заявникам треба буде довести, що вони розуміють основну ідею простих текстів у письмовій та усній формі. Також їм треба буде провести розмову «про відомі факти» і написати короткий текст. Іспит прийматимуть близько 200 ква-

ліфікованих досвідчених викладачів. У перші роки іноземці могли обмінюватися інформацією про конкретних екзаменаторів, лояльніших та суворіших, тому до деяких була черга, до інших мало хто зголошувався. Був навіть продаж тестів та «посередники» пропонували дублерів для складання іспиту замість заявника. Зараз вся система автоматизована та анонімізована з метою запобігання корупції. Іспит проводитиметься, як у школі – ні мобільного телефону, ні словника, ні списування чи підказок, запитання розігруватимуться, як у лотереї. Хто досягне успіху – отримає сертифікат. Хто ні – повторить усну та письмову частину. Скласти іспит повторно можна буде лише тричі на рік, безкоштовно є лише перша спроба, наступні спроби – платні, наразі це 1500 кч за іспит. Весь процес підвищення рівня складності іспитів коштуватиме близько 4,5 мільйонів крон – на нові тести, підготовчі тексти та зарплату для двох працівників. «Це не дуже дорога справа. Але я не займатимусь питанням кількох мільйонів, якщо нам вдається збільшувати фінансування освіти на десятки мільярдів», – пояснює Плаґа.

право

Нічний «жовтий потяг» до Перемишля

Транспортна компанія «Регіоджет» наприкінці грудня отримала останній необхідний дозвіл для вступу на польську залізницю. Польська Адміністрація залізничного транспорту UTK надала дозвіл на використання нового маршруту жовтих поїздів від Праги до Кракова та Перемишля. Дозвіл діє до кінця 2025 року, фірма підприємця Радіма Янчури хоче розпочати роботу навесні цього року, розраховуючи в основному на пасажирське сполучення між Чехією та Україною. Дозвіл не поширюється на внутрішні перевезення в межах Польщі. «Регіоджет» стане другим чеським приватним перевізником, який почне свою діяльність у Польщі. «Вихід на польський ринок був у наших планах давно. З весни 2021 року ми пропонуємо щоденні сполучення в обох напрямках до Кракова, Перемишля та Львова. Поїзди сполучатимуть їх із Прагою, Оломоуцею, Остравою та іншими містами Чехії. Пасажирі отримуватимуть подібний сервіс, як і в інших сполученнях фірми, тобто каву, підключення до Інтернету

та інші послуги, які будуть в ціні квитка», – каже Радім Янчура. У Перемишлі перевізник розраховує отримати гарантований трансфер на автобуси українського перевізника-партнера до Львова. Точна дата початку руху буде визначена після зняття обмежень на поїздки, пов'язаних із Covid-19. «Регіоджет» розраховує вирушити на схід Польщі на межі березня та квітня 2021 року. Поїзд курсуватиме вночі, у Чехії він зупинятиметься на всіх великих станціях, у Польщі – у Кракові та Перемишлі. В поїзді будуть як спальні вагони, так і звичайні, із сидіннями місцями. Свою вартість квитків «Регіоджет» ще не оголошував, але, швидше за все, вона буде значно нижчою за «державну» ціну – 600-800 Кч, як у кращих вагонах компанії у поїзді Прага-Кошице. На даний час пряме денне залізничне сполучення з Чехії до Перемишля забезпечується державними компаніями ČD та PKP. Так, вчасний квиток Прага-Перемишль коштує 1045 Кч. У сполученні Прага-Краків також курсує вечірній потяг приватної компанії «Лео

Підприємець Радім Янчура на потязі приватної компанії «Регіоджет» мріє поїхати з Праги в Україну.

Експрес» – квитки на нього коштують 399-789 Кч. Дана компанія планувала їздити аж до української станції Мостиська 2, однак відклала плани через пандемію. Європейські залізничні перевізники обговорюють розвиток нічних пасажирських поїздів як кращої та екологічнішої альтернативи для подорожей, ніж повітряний та автомобільний транспорт. «Це повинен бути спільний проект усіх перевізників – державних та приватних. Наша фірма щороку перевозить приблизно чверть мільйона пасажирів своїми нічними поїздами, і їхня кількість зростатиме», – додав речник «Регіоджету» Алеш Ондруй.

Ян Сора, здоправи

Дітям іноземців важко навчатися дистанційно чеською

Незалежно від таланту, набутих знань чи особистої старанності, для дітей іноземців недостатнє знання чеської мови є перешкодою під час дистанційного навчання. За даними негосподарської організації МЕТА, яка допомагає в освіті дітей-іноземців, в групі ризику – кілька тисяч дітей. «Деякі діти після літніх канікул прийшли, але школи не хочуть їх приймати, бо вони не могли зустрічатися або боялися колективу. Таких дітей біля сотні», – говорить Крістіна Тітерова, директорка програм негосподарської організації МЕТА. А також, додає, є діти, які почали навчання, наприклад, минулого навчального року, але взагалі не володіють розвинутою чеською мовою. «Вони не ходили до школи від березня і мало контактують з чеською. А проблема у новачка вже у віддаленому підключенні. Вчителі їм, наприклад, надсилають завдання, але вони їх зовсім не розуміють. І серед таких є навіть учні восьмого класу», – пояснює Тітерова основну проблему. Минулого та цього навчального року таких дітей налічується близько чотирьох тисяч. За словами Тітерової, дехто з них ходить до шкіл з досвідом викладання іноземцям, там є вчителі, які можуть викладати чеську мову як другу. Але дві третини таких дітей мають незначну підтримку або взагалі не мають її. А ще є тисячі інших маленьких іноземців, які володіють чеською мовою

на певному рівні, але не можуть допомогти собі у дистанційному навчанні. «Тоді від учителя залежить, як він може диференціювати завдання, чи очікує він, що дитина виконуватиме завдання, з якими йому не допоможуть впоратися батьки. І чи готовий він сісти з дитиною індивідуально після навчання, наприклад», – додає вона. Навіть словаки, незважаючи на мовну близькість, не можуть обійтися без підтримки. «Їм простіше, наприклад в історії, природознавстві, але не на сто відсотків. Для тих, хто виріс у Чехословаччині, ця мова знайома, але для сучасних дітей це те саме, що й польська. Є багато інших слів, різних власних назв», – пояснює директорка. У минулому навчальному році загальноосвітні школи у Чехії відвідувало 26 527 іноземців, що відповідає 2,8 відсоткам від всієї кількості учнів. 9496 іноземців відвідували середні школи, тобто 2,2 відсотка. В дитячих садочках було 11 942 іноземців, тобто 3,3 відсотка всіх дітей. В усіх трьох сегментах найбільшу частку становили діти українського походження (28 відсотків), за ними йдуть в'єтнамці (20 відсотків) та словаки (19 відсотків). Росіян було сім відсотків, монголів – 2,7 відсотка, болгар – 2,5 відсотка і румун – 2 відсотки. Наприклад, у школі Анежки Чеської в Усті над Лабем доволі велика громада учнів-іноземців з різних

куточків світу. «Вони добре розмовляють чеською мовою, розуміють матеріал та завдання, мають оцінки вище середнього», – каже директорка Індра Штефлова. Але все одно є діти, яким потрібна допомога в електронній формі, декому навіть у паперовій. У дітей виникають проблеми зі зв'язком, не у всіх наявна відповідна техніка у місці проживання і не надто сприятливі домашні умови для навчання. «Є соціально та медично незахищені діти, але також і надзвичайно обдаровані. Вчителі щодня задають завдання і також оцінюють їх. Вони можуть безпосередньо зв'язуватися з ними та вирішувати проблеми індивідуально», – каже Штефлова.

право

Дистанційне навчання менш ефективно, ніж класичне, у школі, а дітям іноземців ще важче. Ілюстративне фото: Вацлав Шалек.

Літаки SkyUp полетять з Брна й Острави до Києва

Українська авіакомпанія SkyUp розпочала продаж квитків з «моравської столиці» Брна до Києва. Прямий маршрут планується розпочати з 25 квітня. Згідно із системою бронювання квитків на веб-сайті компанії, зворотній квиток Брно (Туржани) – Київ (Бориспіль) коштуватиме із середини травня приблизно 1530 чеських крон. Компанія також отримала дозвіл на маршрут з Києва до Острави. Від 26 квітня можна буде придбати квитки Острава (Мошнов, аеропорт ім. Леоша Яначка) – Київ (Бориспіль) приблизно за 1300 кч. До Брна українські літаки курсуватимуть двічі на тиждень, у четвер та неділю. Для аеропорту Брно це буде великий стимул, оскільки на даний час там зовсім немає регулярних рейсів. Ірландський Ryanair повинен повернутися туди навесні рейсом до

Лондона. «Керівництво аеропорту Брно разом із міськими та регіональними політиками вже тривалий час ведуть переговори про регулярне сполучення в Україну. Дозвіл на польоти та початок продажу квитків – це, звичайно, важливі часткові кроки», – заявив речник аеропорту Брно Якуб Сплавець. В Остраву літаки з Києва полетять тричі на тиждень – у понеділок, середу та п'ятницю. «Повітряні сполучення ще довго відчуватимуть на собі наслідки коронавірусної кризи, тож я радий цьому кроку, який сполучить Моравськосілезійський край із рештою світу», – каже заступник гетьмана краю з питань транспорту Радек Подставка. На відміну від Брна, тут ситуація дещо краща, бо курсують літаки до Праги та Варшави. Моравські політики сподіваються, що

даними повітряними сполученнями користуватимуться як туристи, так і трудові мігранти. Фактичний початок повітряних сполучень між Моравою та Києвом наразі залежить від ситуації навколо пандемії коронавірусу. А вже торік неодноразово ставалися випадки несподіваного, в останньому мить перед відльотом, скасування рейсів. Наразі SkyUp не літає до Чехії, до коронавірусної кризи компанія сполучала Пардубіце, згодом і Прагу, з Києвом та Львовом. Від 1 березня компанія планує відновити ці польоти. Вартість квитків починається від 50 доларів США. З травня компанія планує початок польотів з Праги до Запоріжжя.

здоправи

«Срібна Земля»

Не новий, та актуальний документальний фільм про Закарпаття

«Люди називали її по-різному: Рутенія, Подкарпатська Русь, Карпатська Україна, а хто і Закарпаття, а для мене вона від народження Срібна Земля», – такими словами починається документальний фільм «Срібна Земля. Хроніка Карпатської України 1919 – 1939 рр». Це захоплююча розповідь про історію розвитку й становлення цього мальовничого найзахіднішого куточку України. Після цієї документальної стрічки усвідомлюєш, що Закарпаття – особливе, а його історію потрібно зберігати.

Напередодні річниці створення Карпатської України у березні 1939 року, варто згадати про стрічку, яка вийшла ще до Майдану та новітнього відродження українського кіно. У цьому фільмі Тараса Химича, який знімався у 2011-2012 роках, поєднано три сюжетні лінії: розповіді очевидців, маловідомі документи, майстерно відзняті краєвиди та художні сцени, і все це – під етнічну музику. Важливими є спогади очевидців й учасників подій міжвоєнного періоду на Закарпатті. Зокрема, використано уривки з інтерв'ю Степана Стойки, Євгена Гладішевського, Юрія Сливки, Василя Белея, Богдана Пришлякевича, Анастасії Халахан та інших.

У документальній стрічці відтворено культурне життя, елементи одягу та побуту русинів-українців Закарпаття, реконструйовано костюми січовиків Карпатської Січі, однострої пластунів

і майстерно відзняті гірські пейзажі. Такі деталі роблять кіно колоритним та ознайомлюють сучасного глядача з культурними особливостями місцевості та людей, що жили у 1919-1939 роках. Навіть спеціально відзняті художні сцени, використані у фільмі, відтворені на основі історичних фактів. Через це упродовж 114 хвилин фільму жодного разу не стає нудно, а, навпаки, затягує в ту атмосферу давнього Закарпаття. Наприклад, у Ясині було засноване спортивно-пожежне товариство «Січ». «Січ» та «Пласт» спочатку не мали наміру втручатися у політичне життя, але через 15 років створили ядро військової структури під назвою «Карпатська Січ».

«Срібна Україна» – це нова спробою усвідомлення історичної ролі Закарпаття для України та Центрально-Східної Європи. А також і новий формат у документальному кіно, яке творці прозвали «епічним документальним кіно». Край у XX столітті неодноразово ставав причиною воєн і геополітичних конфліктів. Угорщина, Чехословаччина та СРСР всяко ділили Срібну Землю, свої інтереси тут переслідували й Австрія, Румунія, Польща, Німеччина, вплив мали тут і російські великоімперці, які марили царем... Втім, закарпатці незважаючи на спекуляції з мовою, традиціями та віруваннями, все одно залишалися українцями і віддавали

перевагу Україні.

Робота над фільмом тривала впродовж 2010-2012 років. Зйомки проводилися у тих самих географічних місцях, про які йдеться в історичних хроніках та розповідях – Ужгороді, Львові, Хусті, Берегові, Коложаві, Великому Бичкові, у Ясині та на карпатських перевалах. Для створення стрічки використано кадри кінохроніки оператора Каленика-Лисюка, чехословацькі військові хроніки, а також матеріали британського журналіста Майкла Вінча та кореспондента американської газети New York Times Ен МакКорміка, які працювали тоді в Карпатській Україні як міжнародні спостерігачі.

Для закарпатців – це частина історії, частина нас самих, яку потрібно знати й усвідомлювати, щоби бути вільним і жити в мирі сьогодні. А ще для того, щоби ми завжди пам'ятали ці гуцульські слова: «Знаймо хто'смо».

Олександра Сімошко

З несподіваними інгредієнтами

Кулінар розкрив секрети справжнього українського борщу

14 жовтня минулого року стрічка «Борщ. Секретний інгредієнт» вийшла у обмежений кінопрокат. Її автор, кулінар Євген Клопотенко об'їздив всю Україну, вивчив масу літератури, і довів, що борщ – питомо українська страва, і російські претензії на неї не мають ніяких підстав. Хіба що як вияв імперського шовінізму.

Євген Клопотенко відправляється в подорож Україною, щоб знайти унікальні рецепти борщу, розкрити секретні інгредієнти, які роблять цю страву неповторною. Він хоче з'ясувати, що найголовніше в рецепті, що відрізняє, а що об'єднує українців різних регіонів. «Це фільм не про борщ і не про рецепт, це фільм про нас – таких різних і таких однакових у прагненні щастя та любові. Трохи традицій, трохи новаторства – несподівані герої, несподівані рецепти та інгредієнти – цей фільм здатний здивувати та навіть розвінчати більшість міфів про борщ. Думаю, кожен після перегляду стрічки ще більше полюбить нашу країну та її людей!», – розповідає креативна продюсерка проекту Наталя Якимович.

«У нас в Україні немає булави Богдана Хмельницького, бо кудись її вивезли, немає дружини Ярослава Мудрого, яку вивезли з Софії Київської незрозуміло коли, і борщ хочуть вивезти», – каже він, додаючи, що у багатьох рестора-

нах по всьому світу борщ вважають російською стравою. «Зараз написано russian soup. Я можу навіть офіційно показати фото зі Словенії, Аргентини, США і Таїланду за останні два тижні. У багатьох регіонах світу пишуть, що борщ – це російський суп. І ти не маєш юридичної бази, щоб щось з цим зробити», – говорить Клопотенко.

За останні півтори тисячі років не було жодного документа, який підтверджував українське походження борщу: «Ми щось їли, але офіційно немає ні папірчика, ні підтвердження, що він є наш», – наголошує кулінар. За його словами, визнання страви або напою надбанням якоїсь держави – це юридично сильні речі. Як приклад Клопотенко навів коньяк: не можна назвати напій коньяком, бо юридично його роблять лише у Франції. Там ухвалили це, звернувшись в ЮНЕСКО, де домоглися, щоб коньяк внести до нематеріального переліку культурної спадщини. Як зазначає експерт, щоб домогтися визнання борщу українською стравою, він їздив у експедиції країною, збирав підтвердження, що борщ і справді готують представники вже не одного покоління. За його словами, документи доводилось збирати рік. І ось робота має успіх: Кабінет Міністрів України видав формуляр, у якому постановив, що борщ є офіційно українським – вперше за півтори тисячі років. Він не

є російським, і ми в Україні його визнали», – каже Клопотенко. На черзі міжнародний рівень – ЮНЕСКО. Для цього Клопотенку протягом двох років треба по Україні та всьому світу організовувати заходи, пов'язані з цією стравою: «Варитиму борщ біля їхніх воріт, щоб вони побачили», – жартує кулінарний експерт. Нагадаємо, що на подібну тему торік вийшла стаття і у часописі «Пороги», де ретельно описуються аргументи, що борщ – саме українська страва. Свідчення цьому не лише гастрономічні, а й географічні – в Україні найбільша кількість носіїв прізвищ із коренем слова «борщ» та власних назв, таких як Борщагівка, Борщів, Борщівичі та ін. Детальніше читайте у числі 3 за 2020 рік, стор. 8-11.

«Слов'яни»

Українсько-словацьке історичне кіно

Вийшов трейлер українсько-словацького історичного серіалу з елементами фентезі «Слов'яни», який знімали на Житомирщині. Серіал створювала міжнародна команда за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики України, він вже доступний українською мовою, йдеться у повідомленні творчої групи Сергія Саніна і Петера Беб'яка.

Містичний світ вірувань та міфології древніх слов'ян тісно переплісся з реальністю у житті юної травниці Драги, яка вивчає магію, щоб допомогти своєму брату, але поява чужинця змінює її долю назавжди. 12-серійний серіал ґрунтується на реконструкції історичного періоду VI століття, в якому імена

та образи головних героїв – невигадані. Головний герой стрічки – перший відомий за іменем слов'янський князь Влад. В основі фільму лежать традиції та міфологія древніх слов'ян.

«Слов'яни» знімали неподалік сіл Дениші та Тригиря під Житомиром. Місця зйомок планували перетворити на туристичні об'єкти, однак декорації, на жаль, понівечили. Та сюжет серіалу розгортається у Карпатах. У VII ст. н. е. дія відбувається паралельно у двох слов'янських поселеннях – городищі землеробів Фурна та схованому високо в Карпатах селищі мисливців і пастухів Великий Стіл, де живе головна героїня – юна травниця Драга. Дівчина-сирота, наділена магичними здібностями, шукає спосіб урятувати

брата, та одного разу в лісі знаходить пораненого незнайомця, котрий не пам'ятає, хто він і звідки. Драга рятує чужинця, разом вони намагаються дізнатися про його минуле. Але що більше дізнаються герої, то більша небезпека загрожує жителям слов'янських поселень. Мирні люди змушені перетворитися на воїнів, щоб дати відсіч давнім і грізним ворогам – кочівникам-аварам.

У картині глядач побачить давньослов'янські обряди, реконструйовані вченими-фольклористами, та почує (в українській версії) фрагменти замовлянь, записаних від найстарішої жительки України Христини Нагорної (1900-2017). Цікавим фактом є те, що постановник трюків, словацький

каскадер Роман Янкович має досвід роботи зі Стівеном Спілбергом, а його колега Матуш Лайчак, задіяний у бойових сценах серіалу, працював над трюками в американському телесеріалі «Гра престолів» та британському серіалі 2020 року «Дракула». Серіал «Слов'яни» став переможцем пітчінгу «патріотичних фільмів» Міністерства культури України в 2018 році. Загальний бюджет картини склав 3,6 млн євро, з них майже мільйон євро дала держава. Телесеріал планують запуснути на ТБ з весни цього року.

Укрінформ

Сергій Санін в оточенні слов'янських красунь – Яни Кванткової та Зузани Фіалової. Фото із fb фільму «Слов'яни / The Slavs 12-episode TV series»

«Фелікс Австрія» як ретро-роман

Віконце у минуле крізь призму стосунків двох жінок

ТЕКСТ: Олександра СИМОЧКО

Ретро-роман «Фелікс Австрія» Софія Андрухович видала ще у 2014 році, але увага до нього не падає і дотепер. Це – цікава розповідь про людей на тлі Станіславова (нині Івано-Франківськ), який ще був у складі бабці Австрії. Ідея роману, без сумніву, новаторська. Книга жива і говорить із читачем. Можна сказати, що Софія вдихнула у неї життя.

Ми маємо забути історію, культуру, масово знищену літературу та несправедливо винищену інтелігенцію. Під час свого виходу роман «Фелікс Австрія» на фоні художньої та документальної літератури про Майдан виглядав як звичайна книжечка з гарною обкладинкою і незрозумілою назвою. Та насправді авторка показала нам складність проживання в Україні під час розколу, показала людську побутовість, буденність, на що спиралися та у що вірили люди. Софія до маленьких деталей передала тогочасне життя Станіславова. Коли читаєш книгу, тобі пахне смачненькими тогочасними

стравами... Раптом опиняєшся у XIX сторіччі, у вітальній, яка обставлена під австрійський стиль, ти бачиш навколо себе пишню одягнених дам у віденському стилі та простеньких служниць. Уся ця магія заворожує, затягує і з'їдає тебе повністю. Та, крім чарів, бачимо тогочасне ставлення до українців, коли у романі звучать закиди Петрові, що він українець, та його рятує притаманна йому аристократичність, за словами Аделі.

Та між тим, життя і побут тогочасного Станіславова під владою Австро-Угорщини Софія зробила лише фоном, на якому розвиваються стосунки між людьми. Людьми різними за національністю, за менталітетом, за класовим рівнем, за статтю, за віком і, зрештою, за рисами характеру. Роман розпочинається як феєрія тогочасного життя, різноманітність нарядів і страв, багатство архітектури та людських почуттів. Відчувається якась казка у всьому, допоки на головний план не виступають стосунки. Всі стосунки, які тільки існують: сестринські, чоловіка та жінки, дружні, служниць і господарки, коханки та одруженого чоловіка, матері та дитини, батька та доньки. Сам початок роману – це виступ ілюзіоніста Ернеста Торна, що справді заводить атмосферу. Під час читання несвідомо входив в образ Стефанії – подружки та служниці Аделі. Їхні матері померли під час Мармулядової пожежі, і батько Аделі, доктор Анг'єр, забрав Стефу до себе, за що вона дякує йому впродовж усього роману, хоч він уже мертвий. Не вдається зрозуміти нікого із персонажів. Усі прикриті думками Стефанії про них, адже від її імені ведеться розповідь. Це ніби щоденник-сповідь, бо дівчина щиро і хвилююче пише про всі події, вона справедлива і часто картає, обвинувачує себе, нічого не приховуючи.

Аделя немов оранжерея квітка, на яку дмухнеш, і вона впаде. Зі слів Сте-

фи, вона слабка, неспроможна навіть свій ноцик (нічний горщик) винести, вдягтися самостійно, вмитися, викинути якісь хатні справи і так далі. Упродовж роману стає зрозуміло, що важкі стосунки у жінок через пихату та нестерпну Аделю, яка принижує Стефу і не вважає подругою, а лише служницю. Та тільки в кінці роману ми бачимо справжні стосунки жінок. Вони залежні одна від одної. Непорозуміння та упередженість не тільки через те, що вони подружки, але ще й служниця та господиня. Обидві не знали, як поводитися і що робити. Тому, власне, напівмертвий доктор Анг'єр просить Стефу піти від Аделі, хоч їй це буде важко. Навколо стосунків дівчат розвивається головна ідея роману – показати важкі взаємини ще дітей, потім дівчат, а згодом вже і жінок, показати їхні найгірші риси, передати поведінку і зіпсованість, показати усю складність і заплутаність жіночих стосунків. Роман закінчується раптово. Аделя, яка не могла мати дітей, завагітніла. Стефа підозрює її у таємному романі з отцем, і навіть наважується привселюдно це оголосити у «найбільше свято в році» – День народження Аделі. Потім вони сваряться і починається пожежа, яка, власне, і є кінцем. Книга видається незакінченою, хочеться знати, що далі відбулося з Аделюю і Стефою, як склалися їхні стосунки, чи справді Аделя матиме дитину, що буде із Феліксом. Та авторка закрила все завісою таємниці, вона дає нам змогу самим подумати кінець, а, можливо, буде і продовження книги.

Роман є вирваною історією із життя, з усіма щастями і нещастями, із правдою, із щирістю, він охоплює і звичайні, побутові проблеми, і глобальні, як людські стосунки. Це енциклопедія людських взаємин, де почуття, образи, заплутаність, думки і переживання – усе показано та роз'яснено.

Віддана

Усі принади фільму за романом «Фелікс Австрія»: життя – як еротична ілюзія

ТЕКСТ: Ольга ГДУЛЯ

Історична драма «Віддана» вийшла минулого року і є екранізацією роману Софії Андрухович «Фелікс Австрія». Спершу планувалося, що стрічку зніматимуть у копродукції Польща та Україна, та, зрештою, після фінансової підтримки Держкіно у розмірі 25 млн. грн. над фільмом почала працювати українська творча група Христини Сиволап. Спеціально для зйомок були побудовані масштабні декорації, що відтворювали вулиці тогочасного Станіславова. Знімали стрічку у самому Івано-Франківську, а також у Києві та Білій Церкві. Загалом у процесі було задіяно 34 актори та понад 500 статистів.

Події розгортаються у 1868 році. У пожежі гине дружина доктора Анг'єра. Вбитий горем, він вирішує сам виховувати двох дівчаток – рідну доньку Аделю (грає Олеся Романова) та доньку хатніх робітників Стефанію (Маріанна Янушевич). Іде час, і дівчата не розуміють хто вони насправді одна одній – подружки, сестри чи служниця та господиня. Аделя виходить заміж, а Стефанія продовжує господарювати у її будинку. Перший постер фільму «Віддана» був опублікований у квітні 2018 року, його авторкою стала ілюстраторка Світлана Дорошева, яка надихалася стилем модерн і плакатами чеського художника Альфонса Мухи. Крім головних персонажів Стефанії та Аделі, на постері можна побачити кахлі, якими прикрашали печі на Галичині, і знакові місця Івано-Франківська — будинок «Сокола» та віллу Луцького. Стрічка встигла вийти у прокат ще перед карантинном і закриттям кінотеатрів – 15 січня 2020 року. Стрічка вийшла напрочуд яскравою та соковитою. На нас очікують крупні плани оголених тіл, витончена атмосфера стилю арт-нуво та чудесні костюми і капелюшки.

Вдалися краще за все

Художня постановка, костюми та операторська робота. Взагалі, атмосфера кінця 19 століття передана у фільмі дуже детально та правдиво. Неймовірно краси будинок головних героїв, візерунки, кухонне приладдя та інший реквізит – такого Франіка ви ще не бачили. Сцени з незліченними пампушками, чоколядами, зупами та линами. Тож радимо поїсти перед переглядом.

Художники по костюмах Леся Патока відома своєю майстерністю в деталях та достовірності. Поки всі присутні на прем'єрі вистоявали довгі черги, щоб сфотографуватися з акторами, на прем'єрі я пішла роздивлятися кіноодяг і отримала окреме задоволення від кропінки праці костюмерного цеху. Кадри операторської роботи Олексія Ламаха вийшли дуже динамічними, з цікавою хореографією камери та великою любов'ю до своєї справи. Картинка – яскрава, така, яку хочеться поставити на паузу і роздивлятися деталі. На цьому принади фільму «Віддана» закінчуються. І починаються проблеми сучасного українського кіно. Наприклад, недоречність чи зайвість символів, персонажів, слів, ба навіть цілих сцен. Почнемо з оголеної натури.

Еротика чи її ілюзія?

Справді, її в кадрі було дуже багато. Герої молоді (ледь за тридцять), актори гарні – чого б не роздягнути? А щодо доцільності – це вже, знаєте, на кожен смак не вгадаєш. Проте оголена натура в кадрі все ж має бути виправданою, бо це – дуже сильний інструмент. Ні, сексом у кадрі ніхто не займався. Можливо, тіла без одягу якось рухали сюжет чи розкривали характери персонажів? Ну не знаю, як може розкрити сцена купання пані служницею та старанного натирання усіх принад з подальшим розгляданням себе. Може, це нам так натякають на інтимні стосунки чи бодай наміри жінок? Ні, героїні не кохаються і навіть не мріють про це. Нам просто показали голі тіла і все. І якщо оголена натура знята красиво і несе бодай дрібку естетики, то перуки і бороди – це підступи диявола. Я розумію – знову ж таки! – що якісні перуки та постижі коштують дорого. Але майте Бога в серці, ну не може героїня Ірми Вітовської мати таке пергидрольне волосся на зламі XIX та XX століть! Не кажучи вже про неприродність рудого кольору зачіски жінки священика. Дякую Романові Луцькому, який, швидше за все, відростив власні вуса – хоча б його образ вийшов натуральним. Бо на священика без сліз дивитися важко.

Сюжет і розкриття персонажів

За задумом це історія про співзалежні стосунки двох жінок, Стефи та Аделі, у які мимоволі втягнутий чоловік остан-

ньої з них, Петро. Це досить важка форма стосунків, коли ти не можеш полишити свого партнера, але й жити з ним – суцільна мука. Головна героїня на якомусь етапі свого життя починає вважати своїм священним обов'язком піклуватися про Аделю, служити їй в усьому та нічого не просити натовість, бо це і є прояв найвищої любові. Здавалося б, ідеальна християнка: нічого собі – все людям. Але ж ні, Стефа готує на язик, спокійно вказує Петрові, що йому слід робити і куди йти, може за найменшої причини образитися. Якоюсь не схоже на ревну любов та смирення. І отакі «гойдалки» – від «я все їй віддам» до «а що мені?» – відбуваються увесь фільм, а їхня амплітуда іноді становить лише кілька хвилин. Поведінка Аделі теж нелогічна. Розумію: жінка на межі нервового зриву через неспроможність завагітніти мусить вистрелити істерикою, як та заряджена рушниця. Але ні – після певних змін вона стає напрочуд терпимою, і навіть в кульмінації її гнів швидко стихає, і вона починає страждати разом зі Стефою, бо вони обидві не можуть зрозуміти, хто вони одна для одної та як їм з усім цим бути.

Петро просто мовчки курить майже увесь фільм. І я його розумію. Загалом, враження від фільму таке: творці захопилися відтворенням першоджерела і так хотіли зробити красиве кіно (і їм це вдалося), що геть втратили логіку розвитку персонажів. Від чого вчинки героїв на початку здавалися дивними, а під кінець фільму й зовсім пустилися берега. Як на мене, співзалежність та оманливість пам'яті (а Стефа у фіналі зрозуміє, кому має завдячувати за таку долю) потрібно розкривати уважніше та детальніше. А не віддавати майже весь екранний час на рекламу їжі.

«Віддана» – красива стрічка, що заряджена емоціями і несе в собі певну мораль. Візуально та технічно це якісна робота. Можливо, ви не побачите тих прогалин, які впали в око мені. І маркетинг «Відданої» вартує кожної витраченої гривні.

Містифікація, яка викликає міжнародний скандал

Автор бестселера зобразив схід Європи жорстоким й антисемітським, хоча його родину врятувала від Голокосту католицька сім'я

ТЕКСТ: ЮРІЙ ВИННИЧУК

На початку вересня 2019 року на Венеційському фестивалі відбулася прем'єра чесько-словацько-українського фільму «Розмальований птах» чеського режисера Вацлава Маргоула. Продюсером виступив поляк, серед акторів є також американці, чий гонорар становить від 2 до 4 мільйонів доларів. Фільм був широко розрекламований в європейській пресі.

Чому ця подія мене зацікавила? Причина та, що фільм знято за однойменною скандальною повістю американського письменника Єжи Косіньського (1933-1991)¹. Ця повість викликала в Польщі великий скандал від часу першого видання у 1989 році. Розповідається там про шестирічного єврейського хлопця, який в час війни переходить у польських селах. Коли повість з'явилася в Америці, то викликала шок і фурор, як свого часу щоденники Анни Франк. Її вважали автентичним свідченням Голокосту, переклали на безліч мов (є також український переклад²) і стали вивчати в американських університетах.

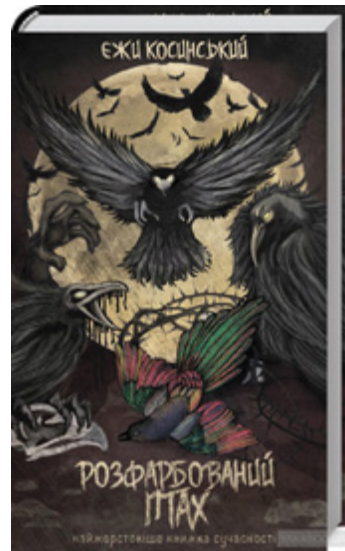
Пригадую, коли я читав цю повість двадцять років тому, то жодним чином не сприймав її як правду, а хутше як літературне попурі на Діккенсівські теми,

де описані поневіряння Олівера Твіста, Ніколааса Ніклбі чи маленької Дорріт. Таке враження, що Косіньський зібрав усі страждання героїв Діккенса в одну свою книжку.

Герой Косіньського потрапляє в глухе село, куди його відправили батьки, щоб врятувати від Голокосту. Але в селі живуть не люди, а звірі, які знущаються над бідною дитиною: кидають у гноївку, лупцюють до крові, підвішують за непокору, не дають їсти, а зустрівши на дорозі, спльовують тричі. З кожним новим розділом хлопець потрапляє до іншого «опікуна», який знущається з нього ще вишуканіше. Завершується це втечею, але завше невдалою.

Повість переповнена фізичною і психічною жорстокістю, там стільки ж патології і садизму, як і в творах маркіза де Сада. Але є там і магія, бо польські села переповнені відьмами і знахарями, там живі були ще обряди, про які не підозрювала цивілізована Європа, там вірили в духів і нечисту силу. Там вступали в сексуальні зв'язки з тваринами, виколупували очі ложкою і гвалтували єврейок пляшками.

Подібні zdeгенеровані bestії не були описані в жодних спогадах євреїв, що пережили Голокост. З книжки впливає, що серед поляків не було співчуваючих євреям. Це викликало обурення американських поляків, які навіть запідозрили Косіньського у співпраці з КГБ. Надто, що письменник не раз відвідував СССР в 1950-х роках. Ніхто не їняв віри в те, що таке глухе й відьмацьке село могло існувати в центральній Польщі. Під натиском американських поляків автор в анота-

Обкладинка українського перекладу книги, в-во КСД, 2018.

ціях до наступних видань уже вказував «терени Східної Європи». Але водночас дуже старанно заплутував сліди своїх дитячих пригод так, що польські критики теж заплуталися. Вони писали, що мандрував він «на кресах довоєнної Речі Посполитої», «на пограниччі польсько-литовсько-білоруському», «на східному пограниччі», по «Україні», «Підляшші», «Поліссі», «пінських болотах» чи «Віленщині»... Звісно, при цьому їх зацікавило, чому при описах подій 1939-1941 років ніде не згадується советська армія. З'являється вона аж у 1944-му й описана дуже позитивно. В першому виданні польського перекладу зазначено, що повість «не є реалістичним записом особистих вражень, а сюрреалістичною параболою людської долі», однак читачі сприйняли

твір насторожено. Бо ж знущалися над хлопцем не німці, а поляки, яких показано жадливими антисемітами. Але все це не мало місця в справжньому житті Косіньського. Від часу появи повісті на світовому ринку не раз висловлювалися сумніви в автентичності описаних подій, але автор завше квапився запевнити, що то чиста правда. І брехав.

У 1994 році журналістка Йоанна Седлецька у книжці «Чорний пташник» довела, що «Розмальований птах» не можна вважати автобіографічним, а сам автор – містифікатор. Вона вирішила відшукати село, описане в повісті. Спочатку це здавалося неможливим. Але вона вперто прочитувала все, що про автора публікувалося. І врешті знайшла в газеті «Політика» за 1982 рік листи осіб, які згадували про родину Косіньського. Так вигулькнуло село Домброва Жечицька над Сяном. Журналістка вирушила туди і відразу зрозуміла, що потрапила, куди прагнула, бо біля однієї з хат, обвішаної клітками з птахами, привітав їх пташник Лех – місцевий божевільний, який малював фарбою птахів і спостерігав, як їх потім дзюбає стадо. А такі сцени власне були описані в повісті, ба навіть ім'я божевільного те саме.

І тут з'ясувалося, що Єжи Нікодем Левінкопф ніколи не поневірявся серед польських антисемітів. Його батько знайшов спільну мову з жандармерією, справно платив гроші, і вся родина щасливо перебула Голокост, включно з письменником, маючи арійські папери. В село їх запровадив священник. Батько Косіньського працював на закупівельному пункті, вся родина відвідувала костюль, куди ходили також німці. Малий Юрек навіть приступив до першого причастя. Все село знало, що в одного з господарів живуть євреї, і ніхто їх не видав. Однак селяни вже тоді підозрювали, що старший Левінкопф зумів сторгуватися з німцями, бо вони вдавали, що не пізнають в ньому семітських рис.

Батько письменника по війні вступив до партії, товаришував з офіцерами НКВД, будучи у них за перекладача, а згодом належав до комуністичної верхівки. Селяни з Домброви вважали, що він видавав місцевих аківців (воїнів підпільної Армії Крайової – ред.). Кількох з них було вивезено на Сибір, в тому числі й Андрія Вархола, на чиему обійсті жили Косіньські. Після цього підпілля засудило Мечислава Косіньського на смерть. Однак вислані убивці вже не застали його в селі, вся родина втекла до Лодзі.

Коли письменник приїхав у 1988 році до Польщі, то не забавав зустрітися з сином Вархоли й іншими селянами.

Словацька акторка Юлія Валентова Віднякова у ролі Лабіни. Фото Яна Добровського.

Ніколи також його батьки не побували в тому селі, щоб подякувати за те, що вижили.

Але попри всі докази фальшування дійсності, повість продовжує забивати мізки довірливим людям. Кілька років тому варшавський єврейський театр поставив п'єсу за мотивами «Розмальованого птаха», де продемонстрував усю брутальність першоджерела, але також спародіював і саму Седлецьку. Директриса театру Голда Тенцер відкинула звинувачення в тому, що вистава у не-підготовленого глядача, який не знає правди, може викликати шок. Особливо це може стосуватися глядачів інших країн. Вона на ці закиди відповіла: «Я не схвалюю того, щоб у моїй країні було дозволено антисемітизм». А як же тоді бути з антиполонізмом? У виставі присутні найгірші пропагандистські кліше, там лунає спародіювана церковна пісня під час того, як ксьондз веде євреїв до стодоли, де їх сплять:

Przed Twe ołtarze zanosim błaganie:
Polskę od żydów racz wyzwolić, Panie!
Цілих п'ять хвилин на сцені знущаються і гвалтують єврейку, яка втекла з потяга, що прямував до концтабору. У фіналі актори підсовуються з кріслами з кожною фразою ближче до глядачів і кричать: «Як ви можете їсти зі столів, які zostалися по євреях? Як ви можете їсти з єврейських тарілок?»

І ось те село, де ховався малий Юрек, знову обурене, бо в спектаклі селяни фігурують під реальними іменами. А потім спектакль їде до Венеції, де здобуває Срібного лева, отримує нагороди також на батьківщині.

Дехто в Польщі не сприйняв розслідування Седлецької. Преса доволі гостро

заатакувала її, і була б геть зацькувала, якби тим усім не зацікавився американський дослідник Джеймс Парк Слонан. Він сам рушив слідами Косіньського і підтвердив усі закиди. Однак книжку Седлецької, яка кілька років тому була перекладена англійською, вісім американських видавництв не забажало видати.

Косіньський видав ще кілька повістей, а потім покінчив самогубством. Невідомо, що спонукало його до цього. Чи скандальна новина про те, що він не володіє настільки добре англійською мовою, щоб писати повісті, і фактично писали за нього анонімні співробітники? Чи свідчення про те, що «Розмальованого птаха» він написав спочатку польською, а англійською перекладали?

Чи скандал, пов'язаний з повістю «Достатньо бути» (теж екранізованою), яка сюжетно нагадує «Кар'єру Нікодима Дизми» Тадеуша Доленги-Мостовіча? Прихильники Седлецької обурені тим, що екранізація «Птаха» не застерігає від шахрайства. Отже, глядачі сприймають усі події за справжні. Ба більше – в преамбулі стверджується, що звичай малювати живих птахів – це традиція в селах східної Польщі.

Не пройшла непоміченою й участь українців у фільмі, а відтак випала гарна нагода перекинути стрілку на сусіда. Історик Гжегож Берендт гучно заявив, що «жоден єврей, який трапився упівціям, не вижив, його вбивали відразу або ж після використання його фаху». Згадано при цьому було також дивізію «Галичина».

«Розмальований птах» обурює най-більше тим, що його автор переко-нував усіх в автентичності описаних подій. Цікаво, що нобелівський лауреат

¹ Див. також до теми: Сингаївський Сергій: Розфарбований птах. Не та слава в книжки, щоб робити з неї потенційно вибухонебезпечне кіно // Пороги, 2019. – №7, стор. 17 // Газета по-українськи, 2019. – 1 серпня.

² Косинський Єжи. Розфарбований птах. – Харків, в-во «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018; переклала Олена Даскал; к-ть стор.: 288. Придбати можна: <http://bookclub.ua/catalog/e-books/e-books-modern/rozfarbovaniy-ptah-e>, ціна електронної книги: 103/129 грн, паперової: 170 грн.

Елі Візель відгукнувся про твір різко негативно, вважаючи, що антисемітизм тут доведено до абсурду. Але після того, як Косіньський і його переконав, що все описане відбувалося насправді, змінив думку. Яким би не був містифікатором Єжи Косіньський, він все ж був талановитим письменником. В історії літератури маємо чимало прикладів, коли автори приписували собі пригоди, які ніколи з ними не відбувалися, фальшували свої спогади й автобіографії. Щодо плагіату з повісті Доленги-Мостовіча, то це неможливо назвати плагіатом. Просто сюжети тут зводяться до одного: герої обох повістей, хоч і не наділені інтелектом, такі собі зеленські, несподівано з самих низів потрапляють у вищий світ і роблять кар'єру. Ледве чи ці скандали спонукали Косіньського до самогубства. Але правди ми й так ніколи не довідаємося³.

Зі зйомок фільму «Пофарбоване пташеня». Фото Якуба Чеха

Петр Котлар (посередині) у ролі Йоски у фільмі «Пофарбоване пташеня». Фото Яна Добровського, bioscop.

3 Див. <https://zbruc.eu/node/91918>, 8.9.2019.

Стрічка «Пофарбоване пташеня» з шорт-листа 92-ї кінопремії «Оскар» вийшла в український прокат 10 грудня на екрани кінотеатрів. Фільм Вацлава Маргоула – це екранізація однойменного роману та бестселеру Єжи Косинського, відомого також під назвою «Розфарбований птах» (в англійській версії «The Painted Bird», чеській – «Nabarvené ptáče», словацькій – «Romaľované vtáča»). Прем'єрний показ стрічки, яку чеський глядач побачив ще у вересні 2019 року і яка отримала 9 нагород «Чеський лев», в обмеженому «карантинному» режимі відбувся 10 грудня 2020 року в київському кінотеатрі «Оскар».

Книга польсько-американського письменника Єжи Косинського (Юзефа Левінкопфа) була перекладена більш ніж 30-ма мовами, однак режисер Вацлав Маргоул, відомий за своїми фільмами «Хитрий Філіп» (2003) та «Тобрук» (2008) вирішив зняти її неіснуючою «міжслов'янською» мовою, «щоб жодна слов'янська нація не ідентифікувалася з цією історією». Зйомки відбувалися в Чехії, Словаччині, Польщі, Україні й коштували неймовірних 174 мільйони крон чеських. Українське Держкіно у грудні 2016 року виділило на картину 9,588 млн гривень. Стрічка була представлена на багатьох кінофестивалях у Європі, Америці й Азії. Через надзвичайно жорстокі сцени насилля багато глядачів виходили із зали під час перегляду. У прокаті стрічки вдалося зібрати менше десятої частини бюджету – біля 14 мільйонів крон. За сюжетом цього чорно-білого фільму, єврейська пара, намагаючись захистити свого сина Йоску (його грає на той час 9-літній Петр Котляр) від геноциду, відправляє його до родичів у сільську місцевість десь у Східній Європі. Обставини змушують хлопчика відправитися у подорож диким і воєнним світом, що керується тільки

місцевими правилами, забобонами і віруваннями. Режисер вважає стрічку енциклопедичною, яка з часом посяде своє місце поруч зі «Списком Шиндлера» Стивена Спілберга чи «Життя прекрасне» Роберто Беніньї, і саме це стало причиною участі зірок світового кінематографа першого ешелону. Тут грали, скажімо Стеллан Скашгорд («Чорнобиль2»), Гарві Кейтелем («Кримінальне чтиво»), Удо Кір («Доґвіль»), Джуліан Сендз («Обід голяка»), також Алла Соколова, Ніна Шуневич чи Остап Дзядек. «Переглянути цей фільм – це пережити весь жах, який проходять «інакші», що стикаються з ненавистю оточуючих... і зрозуміти, що весь світ, по суті, складається з інакших – тобто дуже різних людей, яких об'єднують чи роз'єднують зовнішні фактори, такі як дурість, ідеологія, жага добробуту чи слави, вірування або ж політичні амбіції маргіналів», – каже Ігор Савиченко, український співпродюсер стрічки.

Пороги – Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці. Виходить 12 разів на рік. № 1/2021, рік XXIX. Підписано до друку 30 січня 2021 року. Ел. пошта: porohy@seznam.cz. Інтернет-адреса: www.ukrajinci.cz/ua/casopys-porohy/, реєстрація: МК ЧР/7044. Номер готували: Богдан Райчинець, Микола Мушинка, Ольга Гдуля, Олександра Сімочко, Юрій Винничук, Олександра Лівінський. Використовуються повідомлення інформантів та ілюстрації з відкритих джерел. Художнє оформлення та верстка: Тереза Меленова. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція має право скорочувати матеріали і виправляти мову, не поділяти поглядів автора. Часопис друкується із фінансовою допомогою Міністерства культури ЧР. Видає: спільнота «Українська ініціатива в ЧР», ДНМ, Воцелова 3, 12000, Прага 2, ЧР; зареєстрована Міським судом у Празі, номер документа L 6121; контакт: uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz; тел.: +420221419821; ід. номер: 60448296. Розрахунковий рахунок: 1925774379/0800. **Porohy** – kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice. Vychází 12-krát ročně. Název je odvozen od ukrajinského «porih» – říční práh. Č. 1/2021, ročník XXIX. Uzávěrka: 30. ledna 2021. E-mail: porohy@seznam.cz, web: www.ukrajinci.cz/cs/casopys-porohy/, registrační číslo: MK ČR/7044. Číslo připravili: Bohdan Rajčinec; Mykola Mušynka, Olha Hdula, Olexandra Simočko, Jurij Vynnyčuk, Olexa Livinsky. Používáme zprávy informačních agentur a ilustrace z otevřených zdrojů. Grafika: Tereza Melenová, www.terezamelenova.cz. Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Vydává: spolek Ukrajinská Iniciativa v ČR, sp. zn. L 6121 vedená u Městského soudu v Praze, adresa: DNM, Vocelova 3, 12000, Praha 2, ČR. uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz. Tel.: +420221419821. IČO: 60448296, číslo účtu: 1925774379/0800.

Founded January 4th, 1949 in London

Європейський Конгрес Українців із центром у Празі вітає українську громаду Чехії!

European Congress of Ukrainians House of National Minorities Vocelova 602/3 120 00 – Praha 2 info@europeancongressofukrainians.eu Facebook. [com/EKUkrainians](https://www.facebook.com/EKUkrainians) Youtube: Ukrainian Europe – Українська Європа

Шановні читачі часопису «Пороги»!

Дуже раді Вас бачити у цьому році, а також нових передплатників!!! Щомісяця тут Ви можете ознайомитися із історичними та актуальними процесами у чесько-українських стосунках. Передплатити нас просто: надсилайте 440 Кч на рахунок УІЧР у банку «Ческа споржітелна» **1925774379/0800**, а у примітках до переказу напишіть – передплата «Порогів» та поштову адресу, куди слід надсилати Ваш часопис.

Наш часопис – неприбутковий і залежить великою мірою від вас, наших прихильників. Ви завжди можете підтримати творчу роботу редакції, авторів, еditorів, коректорів, фотографів та ін. або підтримати витрати, скажімо, на зв'язок, переказавши будь-яку суму на рахунок у банку «Ческа споржітелна» 1165614013/0800 (не служить для передплати).

Перепис населення

Хочемо теж нагадати про важливу акцію у Чехії – загальний перепис населення, будинків та квартир. Від 27 березня до 9 квітня 2021 року він відбуватиметься у електронному форматі. Від 17 квітня до 11 травня 2021 року оформлятимуться паперові бланки – для тих, хто не взяв участь у електронному переписі. Перепис стосується всіх, хто проживає у Чехії понад 3 місяці, у тому числі іноземців. Свою рідну мову та національність можна вказувати добровільно, тож закликаємо вас вказати національність – українець/українка, рідна мова – українська. Підтримайте українство в Чехії, свою культуру, свою гідність і під час перепису населення!

**Визнай Себе Українцем!
Визнай Себе Українкою!**

Na problémy nejste sami

Jste z Ukrajiny a potřebujete poradit?

**Trápí Vás nejasnosti ohledně Vašeho
zaměstnání či pobytu v ČR ?**

Máte dluhy?

Neplatí Vám zaměstnavatel?

Máte zájem o bezplatné poradenství?

Pokusíme se nalézt možné řešení Vaší situace.

ASOCIACE OBČANSKÝCH PORADEN

83 poradenských míst v celé ČR

Volejte: +420 284 019 220 nebo +420 702 628 004

Pište: karel.jares@obcanskeporadny.cz

Naše poradenství je pro Vás zdarma.

(V případě nutnosti využijeme jazykových znalostí našich ukrajinských kolegů)